

POLICY BRIEF – No. 11/2025

Collectieve actie in Nederland: Waarom het van belang is voor de omzetting van de produc- taansprakelijkheidsrichtlijn

*Door **Oscar Guinea, Dyuti Pandya en Vanika Sharma**, respectievelijk senior econoom, analist en econoom bij ECIPE*

SAMENVATTING

Deze beleidsnota onderzoekt de implicaties van de Nederlandse omzetting van de nieuwe EU-richtlijn inzake productaansprakelijkheid (PLD), met de nadruk op de interactie met het Nederlandse systeem voor collectieve actie. Als een van de eerste EU-landen die de PLD implementeerde en een belangrijk knooppunt voor massale rechtszaken, biedt Nederland een boeiende casestudy.

Kenmerken zoals lage claimdrempels, opt-outmechanismen, flexibele schikkingen, beperkte kostenverschuiving en het gemak waarmee rechtsbijstandsinstanties kunnen worden opgericht, maken Nederland bijzonder aantrekkelijk voor massaclaims, wat de reputatie van Nederland als een "rechtsmagneet" versterkt. De nieuwe Wet op de aansprakelijkheidsverzekering (WvP) vereenvoudigt aansprakelijkheidsclaims, verruimt de definitie van "product" met software, digitale bestanden en gerelateerde diensten, verlaagt de bewijsdrempels, breidt de aansprakelijkheid uit naar handelingen van derden, zoals cyberaanvallen, en omvat defecten na het in de handel brengen. Deze bepalingen, gecombineerd met het Nederlandse systeem voor collectieve rechtsovereenkomst, zullen naar verwachting leiden tot een toename van het aantal massaclaims.

Deze stijging brengt bijzondere economische risico's met zich mee voor Nederland, een van de meest gedigitaliseerde economieën van de EU. Nederlandse bedrijven – met name in de financiële sector, verzekeringen, ICT en de maakindustrie – staan op de zesde plaats wat betreft digitale adoptie volgens de Digital Intensity Index van Eurostat en lopen mogelijk ook steeds meer risico op collectieve acties onder de PLD, die de aansprakelijkheid over de

gehele waardeketen uitbreidt. Deze sectoren zijn goed voor 27 procent van de toegevoegde waarde in de Nederlandse markteconomie en worden algemeen erkend als belangrijke aanjagers van economische groei. De toegenomen rechtsonzekerheid kan ook de aantrekkelijkheid van Nederland voor multinationals verminderen, wat een bedreiging vormt voor de omvang van buitenlandse directe investeringen en werkgelegenheid, beide essentiële pijlers van de Nederlandse economie.

Toenemende massale rechtszaken kunnen innovatie ook belemmeren door R&D-middelen te verleggen naar juridisch risicomanagement. Dit is met name zorgwekkend voor Nederland, een van de grootste R&D-investeerders in de EU. Uit Amerikaans bewijs blijkt dat groot-schalige rechtszaken de marktkapitalisatie aanzienlijk kunnen aantasten. Volgens onze schattingen zou het cumulatieve waardeverlies voor 31 Nederlandse bedrijven die voorkomen in het EU R&D Scoreboard in het scenario met hoge groei kunnen oplopen tot € 5,5 miljard.

Dergelijke dalingen kunnen gevolgen hebben voor het vermogen van huishoudens, aangezien Nederlandse huishoudens ongeveer 14,6 procent van hun bruto besteedbaar inkomen sparen, waarvan 20 procent in aandelen is belegd. Pensioenfondsen, die ook een centrale rol spelen in het Nederlandse langetermijnsparen, kunnen ook aanzienlijke belangen hebben in beursgenoteerde Nederlandse bedrijven. Hierdoor reiken de effecten van collectieve acties op de marktwaarde van Nederlandse bedrijven verder dan de bedrijfsbalansen, wat mogelijk negatieve gevolgen heeft voor Nederlandse spaarders, evenals voor huidige en toekomstige gepensioneerden.

1. INLEIDING

Nederland bereidt zich voor op de implementatie van de nieuwe EU-richtlijn inzake productaansprakelijkheid (PLD) (Richtlijn (EU) 2024/2853) in nationaal recht. De implementatie van de PLD omvat voornamelijk wijzigingen in de boeken 6 en 7 van het Burgerlijk Wetboek (BW), alsmede de overgangswet van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. De Nederlandse regering heeft een wetsvoorstel gepubliceerd om deze wijzigingen door te voeren en een openbare consultatie over de voorgestelde wijzigingen geopend.

Het land biedt een zeer relevante casestudy, aangezien het het eerste EU-land is dat de EU-richtlijn inzake collectieve rechtsvordering heeft omgezet en een van de belangrijkste centra voor massarechtspraak in Europa is. Dit artikel beoogt bewijs te leveren dat ons helpt de impact van de implementatie van de EU-richtlijn inzake collectieve rechtsvordering in Nederland te begrijpen, met name indien de implementatie van de richtlijn leidt tot een toename van het aantal collectieve rechtsvorderingen. Om dit te bereiken, schetst het artikel de volgende stappen:

- **Hoofdstuk 2** onderzoekt de interactie tussen de PLD en collectieve actie in Nederland. Het legt uit waarom de juridische en institutionele kenmerken die massale rechtszaken in Nederland gangbaarder maken dan in andere EU-landen, in combinatie met de nieuwe mogelijkheden voor massale rechtszaken die de EU PLD biedt, kunnen leiden tot een toename van dergelijke rechtszaken.
- **Hoofdstuk 3** gaat over massale rechtszaken in Nederland, met de nadruk op de kosten die gepaard gaan met een systeem dat consumenten verhaalsmogelijkheden biedt via de rechter.
- **Hoofdstuk 4** introduceert een geactualiseerde database van massale rechtszaken in Nederland en identificeert de sectoren die het meest door deze vorm van procederen worden getroffen. Het hoofdstuk evalueert ook welke sectoren waarschijnlijk verder zullen worden getroffen door de invoering van de PLD, waarbij de economische betekenis van deze sectoren voor Nederland wordt benadrukt.
- **Hoofdstuk 5** presenteert bewijs dat suggereert dat Nederland een trekpleister voor rechtszaken is geworden, waarbij de rol van Amerikaanse advocatenkantoren en financiers wordt benadrukt. Het hoofdstuk bespreekt ook hoe de invoering van de PLD deze situatie zou kunnen verergeren.
- **Hoofdstuk 6** beoordeelt de impact van de toename van massale rechtszaken als gevolg van de invoering van de Wet op de Pensioenenwet op de Nederlandse economie, met name de meest innovatieve sectoren en buitenlandse directe investeringen. Het hoofdstuk onderzoekt tevens hoe een daling van de waardering van Nederlandse innovatieve bedrijven als gevolg van massale rechtszaken gevolgen kan hebben voor Nederlandse burgers, met name door een daling van de waarde van hun investeringen.

- **Hoofdstuk 7** vat de belangrijkste bevindingen samen en presenteert de belangrijkste gegevenspunten die uit de analyse zijn voortgekomen. Deze kunnen als input dienen voor de publieke consultatie over de omzetting van de PLD in Nederland.

2. HET NEDERLANDSE COLLECTIEVE ACTIESYSTEEM EN DE IMPACT VAN DE EU-PLD OP MASSALE RECHTSZAKEN IN NEDERLAND

2.1 Inzicht in het Nederlandse systeem van collectieve actie

In het Nederlandse recht worden drie verschillende mechanismen voor collectieve schadevergoeding onderscheiden:¹ (1) de Wet Collectieve Afwikkeling Massaschade (WCAM); (2) de Wet Collectieve Acties Massaschade (WAMCA); en (3) vorderingen op basis van een volmacht of overdracht of cessie van vorderingen aan een speciaal opgerichte entiteit.²

Van bijzonder belang zijn de WCAM en de WAMCA. De WCAM, ingevoerd in 2005, maakt de wereldwijde afwikkeling van collectieve procedures mogelijk. Bekende voorbeelden zijn de schikkingen met Shell Petroleum, Vedior en Converium.³ In 2020 werd de WAMCA ingevoerd als reactie op de EU-richtlijn inzake representatieve vorderingen (RAD). Deze stelt ad-hoc-entiteiten in staat financiële compensatie te eisen voor juridische overtredingen. De WAMCA vormt een aanvulling op de WCAM door een uitgebreide regeling te introduceren voor zowel voorlopige voorzieningen als financiële compensatie. Onder de WAMCA kunnen gekwalificeerde entiteiten uit alle EU-lidstaten nu collectieve vorderingen instellen bij de Nederlandse rechter, waardoor de reikwijdte van het Nederlandse rechtssysteem aanzienlijk wordt uitgebreid.

Het Nederlandse systeem heeft bepaalde kenmerken die ertoe bijdragen dat het een voorkeursbestemming is voor massale rechtszaken in de EU. In tegenstelling tot andere rechtsgebieden binnen de EU is de drempel om een collectieve actie te starten in Nederland aanzienlijk lager. Deze procedurele flexibiliteit wordt mogelijk gemaakt door een opt-outsysteem, waarbij personen met vergelijkbare vorderingen automatisch in de procedure worden

¹ BIICL & ICLJ. (2023) Wetten en regelgeving inzake collectieve en groepsacties Nederland 2024. Beschikbaar op <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/netherlands>

² Een eiser kan individuele vorderingen bundelen op basis van een door de individuele eiser verleende volmacht, of een bundel vorderingen op eigen naam indienen na verkrijging van eigendom door middel van cessie. De term "special purpose" verwijst naar ad hoc rechtspersonen - stichtingen of claimstichtingen. Zie: BIICL. (2020). Collectief verhaal: Nederland. Beschikbaar op: https://www.collectiveredress.org/documents/31_the_netherlands_report.pdf ; zie ook: Knigge, A. en Wijnberg, I. (2020, 1 september). Collectieve/groepsvorderingen in Nederland: overzicht. Houthoff. Beschikbaar op: https://www.houthoff.com/-/media/houthoff/publications/aknigge/thomson-reuters_class_collective-actions-in-the-netherlands_overview.pdf

³ In de zaak Shell Petroleum (29 mei 2009, ECLI:NL:GHAMS:2009:BI5744) beweerden aandeelhouders dat er sprake was van effectenfraude met betrekking tot de herziening van de oliereserves door Royal Dutch Shell. In de zaak Vedior (15 juli 2009, ECLI:NL:GHAMS:2009:BJ2691) betroffen de beschuldigingen effectenfraude in verband met fusies en overnames. In de zaak Converium (17 januari 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BV1026) beweerden aandeelhouders dat er sprake was van effectenfraude vanwege de onjuiste openbaarmaking van verliesreserves; zie: Hensler, DR (2010). The future of mass litigation: Global class actions and third-party litigation funding. Geo. Wash. L. Rev., 79, 306.

opgenomen. Dit leidt vanzelfsprekend tot een grotere groep begunstigden die recht hebben op schadevergoeding als de rechtbank in hun voordeel beslist.⁴

Bovendien handhaaft het Nederlandse recht het beginsel van contractsvrijheid, waardoor partijen geschillen naar eigen goeddunken kunnen beslechten, mits dergelijke overeenkomsten niet in strijd zijn met de openbare orde.⁵ Deze contractuele flexibiliteit vergroot de kans dat collectieve rechtszaken uiteindelijk worden afgehandeld. Dit brengt twee belangrijke risico's met zich mee. Ten eerste is er het gevaar van sweetheart settlements, waarbij de advocaat van de groep de belangen van de groepsleden kan schaden door terechte vorderingen te schikken voor veel minder dan ze waard zijn, waardoor de groep in feite wordt "verkocht" in ruil voor juridische kosten of een snellere oplossing.⁶ Ten tweede is er het probleem van chantageschikkingen, waarbij gedaagden zich onder druk gezet voelen om genoeg te nemen met meer dan de werkelijke waarde van de vorderingen vanwege de dreiging van kostbare en risicovolle rechtszaken.⁷

Er zijn andere kenmerken die het Nederlandse rechtssysteem aantrekkelijker maken voor massale rechtszaken. Ten eerste hanteert Nederland weliswaar de 'loser pays'-regel, waarbij de verliezende partij de proceskosten en juridische kosten betaalt, maar⁸ het kent ook minimale risico's op kostenverschuiving. Als de gedaagde wint, krijgt hij of zij slechts een klein deel van de werkelijk gemaakte kosten vergoed.⁹ Ten tweede kunnen volgens de Nederlandse wet op korte termijn ad hoc gekwalificeerde entiteiten worden opgericht om vorderingen in te dienen, die vaak worden ondersteund door procesfinanciers.¹⁰ En ten derde zijn collectieve acties toegestaan in alle gebieden van het burgerlijk recht.

⁴ Zie: Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). De impact van toegenomen massale rechtszaken in Europa. ECIPE, Brussel, occ. paper 3/2025. De Nederlandse wetgever en rechtbanken beweren dat deze opt-outbenadering wereldwijd geldig is, maar dat deze nog steeds wordt betwist. Het is echter verre van zeker dat rechtbanken in andere landen deze claim zullen accepteren. De EU-wetgever heeft in ieder geval de opt-outbenadering voor grensoverschrijdende consumentenzaken onder de RAD expliciet uitgesloten, wat de Nederlandse wetgever ertoe heeft aangezet de WAMCA expliciet te beperken voor zaken die binnen het toenemende bereik van de RAD vallen.

⁵ Kramer, XE, Tzankova, IN, Hoevenaars, J., & van Doorn, CJM (2024) Financiering van collectieve acties in Nederland. Erasmus, 9(789047), 302186

⁶ Koniak, SP (1994). Feesten terwijl de weduwe weent: *Georgine v. Amchem Products Inc.* Cornell L. Rev., 80, 1045.

⁷ Hay, B., & Rosenberg, D. (1999). Schikkingen in collectieve rechtszaken over sweethearts en chantage: realiteit en rechtsmiddelen. *Notre Dame Law Review.*, 75, 1377.

⁸ Artikel 237 lid 1 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

⁹ De verliezende partij wordt veroordeeld tot betaling van de proceskosten, inclusief de juridische kosten. De juridische kosten worden met name bepaald op basis van een liquidatietarief, een gestandaardiseerd tariefschema dat rekening houdt met de complexiteit en het financiële belang van de zaak. Het bedrag dat op basis van het liquidatietarief wordt toegekend, is vaak lager dan het daadwerkelijk aan de advocaat of vertegenwoordiger betaalde honorarium. Bovendien kan de rechtbank in bepaalde gevallen ervoor kiezen om de proceskosten te verrekenen indien beide partijen gedeeltelijk in het ongelijk zijn gesteld. De rechtbank kan ook besluiten om kosten kwijt te schelden of te verlagen indien er specifieke omstandigheden zijn die het volledig belasten van de verliezende partij met kosten zouden verhinderen. Zie: Heussen. Inzicht in proceskosten. Beschikbaar op: <https://www.heussen-law.nl/es/noticias/news-archive/view/241#:~:text=NEWS-,Understanding%20Litigation%20Costs,-Legal%20costs%20can>

¹⁰ Tzankova, IN (2011). Financiering van massaconflicten: lessen uit Nederland. *JL Econ. & Pol'y*, 8, 549. Geciteerd in BIICL. Collectief verhaal: Nederland. Beschikbaar op: https://www.collectiveredress.org/documents/31_the_netherlands_report.pdf

2.2 Combinatie van de Nederlandse Collectieve Actie met de Richtlijn Productaansprakelijkheid

Elke rechtsregel heeft specifieke economische gevolgen die verband houden met de implementatie ervan. De herziene EU-richtlijn Productaansprakelijkheid (PLD) is hiervan een goed voorbeeld. Door de procedure voor het indienen van aansprakelijkheidsclaims bij de rechter te vereenvoudigen, onder meer via massale rechtszaken, verandert de PLD ook de bewijslast aanzienlijk, met name in zaken met complexe technologie. Bovendien verruimt de richtlijn de mogelijkheden voor eisers om aansprakelijkheid te claimen in de tijd, op producten en in de toeleveringsketen.

Deze kenmerken hebben te maken met het Nederlandse rechtssysteem, waar collectieve acties in alle rechtsgebieden zijn toegestaan. Dit roept de vraag op of de omzetting van de Wet op de collectieve rechtsvordering tot een toename van het aantal collectieve acties zou kunnen leiden. In deze paragraaf worden vijf cruciale factoren bij de omzetting van de EU Wet op de collectieve rechtsvordering beschreven die kunnen bijdragen aan meer massale rechtszaken.

1. Onzekerheid bij het beoordelen van productdefecten en de uitgebreide definitie van "product";
2. Minder bewijslast en eenvoudiger bewijsproces voor eisers;
3. Ruimere definitie van aansprakelijke partijen;
4. Uitbreiding van de aansprakelijkheid om gebreken te omvatten die zijn veroorzaakt door handelingen van derden, zoals cyberaanvallen; en
5. Uitbreiding van de aansprakelijkheid voor gebreken die na de productlancering aan het licht komen.

2.2.1 Onzekerheid bij het beoordelen van productdefecten en de uitgebreide definitie van 'product'

Een product wordt als gebrekkig beschouwd als het niet de veiligheid biedt die het grote publiek mag verwachten. Of aan deze objectieve norm is voldaan, moet worden beoordeeld op basis van de presentatie van het product, het redelijkerwijs te verwachten gebruik en het tijdstip waarop het product in omloop is gebracht.¹¹ De kernnorm van "wat het publiek mag verwachten" blijft echter vaag en contextafhankelijk. Dit creëert rechtsonzekerheid, omdat producenten mogelijk niet duidelijk kunnen beoordelen of hun producten aan de veiligheidsdrempel voldoen. Meerdere factoren zullen in aanmerking moeten worden genomen, waardoor het voor consumenten gemakkelijker wordt om te beweren dat een bepaald aspect van een product tekortschiet. Met andere woorden: hoe breder de publieke verwachting is gedefinieerd, hoe gemakkelijker het wordt om collectieve schade aan te voeren.

De nieuwe PLD breidt de aansprakelijkheid uit naar nieuwe producten. Ten eerste worden digitale technologieën, waaronder software en digitale productiebestanden, nu expliciet gedefinieerd als producten (zie overwegingen 13 en 16). De term "software" wordt breed geïnterpreteerd en omvat

¹¹ Zie artikel 6 van Richtlijn 85/374/EEG.

besturingssystemen, firmware, computerprogramma's, applicaties en AI-systemen, ongeacht de leverings- of gebruiksmethoden. Ten tweede, en in lijn met de richtlijn, zal de Nederlandse wetgeving digitale productiebestanden ook classificeren als producten, digitale sjablonen die worden gebruikt om tastbare objecten te produceren met behulp van hulpmiddelen zoals 3D-printers (artikel 4(2); zie overweging 16). Ten derde breidt de richtlijn ook uit naar "aanverwante diensten", oftewel digitale diensten die geïntegreerd zijn in of verbonden zijn met een product, zodanig dat het product een of meer van zijn functies niet kan vervullen zonder de dienst (artikel 4(3)).

Deze uitbreiding van de productdefinitie, die de potentiële aansprakelijkheid verruimt en het scala aan claims onder de productaansprakelijkheidsregeling vergroot, vergroot ook de risicoblootstelling voor spelers in de producttoeleveringsketen. Zo moeten rechtbanken in het geval van software mogelijk vaststellen of de software gebrekkig was, wanneer het gebrek optrad en of de oorzaak ligt in de oorspronkelijke code, een update of het niet monitoren van systeemgedrag. Dit vervaagt de grens tussen initiële productieverplichtingen en doorlopende verplichtingen, wat de vraag oproept of fabrikanten onregelmatige datapatronen moeten monitoren en preventief moeten handelen, met name in het geval van producten die deel uitmaken van het Internet of Things (IoT).¹²

De rechtsonzekerheid wordt verder versterkt door een blinde vlek in de regelgeving met betrekking tot opensourcesoftware (OSS). Hoewel de richtlijn OSS die buiten commerciële activiteiten wordt geleverd terecht uitsluit om innovatie niet te belemmeren (overweging 14), is zij wel van toepassing op OSS die tegen betaling wordt geleverd of voor persoonsgegevens die niet uitsluitend worden gebruikt om de functionaliteit te verbeteren. De richtlijn is ook van toepassing wanneer niet-commerciële OSS later in een commercieel product wordt geïntegreerd en schade veroorzaakt. In dat geval is de fabrikant, en niet de OSS-ontwikkelaar, aansprakelijk (overweging 15). Aangezien de ontwikkeling van OSS gedecentraliseerd, gelaagd en vaak anoniem is, beschikken fabrikanten mogelijk niet over een duidelijke manier om bugs of defecten te verifiëren of op te sporen. Dit gebrek aan traceerbaarheid kan eisers ertoe aanzetten om sneller speculatieve claims in te dienen, met name wanneer er verwarring bestaat over wie verantwoordelijk is.

2.2.2 Verlaagde bewijslast en vereenvoudigd bewijs

Hoewel de Europese Consumentenorganisatie (BEUC) stelt dat nieuwe technologieën het voor consumenten moeilijker maken om schade en causaliteit aan te tonen,¹³ lijken nationale rechtbanken in de praktijk bekend met deze uitdagingen. Met name in civielrechtelijke rechtsgebieden erkennen rechtbanken de informatieasymmetrie tussen consumenten en producenten. Om complexe claims op het gebied van productaansprakelijkheid te behandelen, stellen ze vaak technische experts aan om namens de eiser defecten te onderzoeken, die vaak technische informatie van de producent opvragen. Deze praktijk creëert een de facto bewijslast, waarbij

¹² Recente collectieve rechtszaken inzake IoT benadrukken de noodzaak voor fabrikanten en leveranciers van verbonden producten om zich bewust te zijn van aansprakelijkheidsrisico's, Nilan Johnson Lewis Pa (28 januari 2020), <https://nilanjohnson.com/recent-iot-class-actionshighlight-need-for-manufacturers-vendors-of-connected-products-to-be-aware-of-liability-risks/>

¹³ BEUC (2020). Productaansprakelijkheid 2.0 - Hoe EU-regels geschikt te maken voor consumenten in het digitale tijdperk. BEUC-X-2020-024 - 07/05/2020

producenten moeten aantonen dat hun producten niet gebrekkig waren.¹⁴ Onder de herziene productaansprakelijkheidsrichtlijn zouden de Nederlandse rechtbanken een vergelijkbare aanpak kunnen hanteren. Als gevolg hiervan kunnen actoren in de industrie die zich in dergelijke gevallen al in het defensief bevinden, met nog grotere uitdagingen worden geconfronteerd, ongeacht de formele juridische norm.

Het geharmoniseerde recht op openbaarmaking van bewijsmateriaal tussen partijen stelt eisers in staat toegang te krijgen tot relevante documentatie van gedaagden, waardoor de informatie-asymmetrie wordt aangepakt waarmee men vaak te maken krijgt bij het aanvechten van grote fabrikanten. Hoewel het aanpakken van informatieasymmetrie ten gunste van individuele eisers gerechtvaardigd kan zijn, vooral gezien hun relatieve achterstand bij het verkrijgen van toegang tot juridische, technische of marktgegevens, wordt een dergelijke rechtvaardiging zwakker in de context van collectieve acties die worden ondersteund door Third-Party Litigation Funding (TPLF). In deze gevallen kan het informatienadeel van het collectief vaak worden gecompenseerd door de middelen, expertise en strategische coördinatie van professionele financiers en juridische teams.

De PLD introduceert ook weerlegbare veronderstellingen over gebreken of causaliteit in bepaalde gevallen, zoals het niet verstrekken van bewijs, niet-naleving van veiligheidseisen of duidelijke productdefecten.¹⁵ Deze bepalingen verlichten de bewijslast en ondersteunen collectieve acties. Binnen het Nederlandse WAMCA-systeem voor collectieve vorderingen kunnen deze veronderstellingen het aantal complexe productaansprakelijkheidsclaims aanzienlijk verhogen door de drempel voor het instellen van collectieve acties te verlagen.

2.2.3 Bredere reikwijdte van aansprakelijke partijen

Zoals eerder aangegeven, compliceert de PLD de aansprakelijkheid doordat de benadeelde partij zowel de fabrikant van het defecte eindproduct als de fabrikant van een defect onderdeel aansprakelijk kan stellen.¹⁶ Importeurs kunnen ook als "producenten" worden beschouwd in de zin van de richtlijn.¹⁷ Als de producent van het product niet kan worden geïdentificeerd, wordt elke leverancier als producent beschouwd. Deze kan echter van aansprakelijkheid worden ontheven door de identiteit van de producent binnen een redelijke termijn bekend te maken.¹⁸ Dit verruimt de mogelijkheden voor claims, met name bij technologische producten met meerdere leveranciers of softwareontwikkelaars. In gevallen waarin embedded of connected software (bijv. slimme apparaten, medische hulpmiddelen, auto's) defecten veroorzaakt, kunnen consumenten,

¹⁴ Centrum voor Strategie en Evaluatiediensten. (2018). Effectbeoordelingsstudie naar de mogelijke herziening van de Richtlijn Productaansprakelijkheid (PLD) 85/374/EEG – nr. 887/PP/GRO/IMA/20/1133/11700, blz. 34

¹⁵ In haar rapport uit 2020 over de gevolgen van kunstmatige intelligentie, het internet der dingen en robotica op het gebied van veiligheid en aansprakelijkheid merkt de Europese Commissie op dat IoT- en AI-systemen de inspanningen om de voorwaarden voor een succesvolle claim vast te stellen, compliceren. Als reactie hierop introduceert de richtlijn weerlegbare veronderstellingen (artikel 10, leden 2 tot en met 5) om de bewijslast van de eiser te verlichten. Zie: Europese Commissie. (2020). Verslag van de Commissie over de gevolgen van kunstmatige intelligentie, het internet der dingen en robotica op het gebied van veiligheid en aansprakelijkheid. COM (2020) 64 final. Beschikbaar op: https://commission.europa.eu/publications/commission-report-safety-and-liability-implications-ai-internet-things-and-robotics-0_en

¹⁶ Zie artikel 3(1) van Richtlijn 85/374/EEG

¹⁷ Zie artikel 3(2) van Richtlijn 85/374/EEG

¹⁸ Zie artikel 3(3) van Richtlijn 85/374/EEG.

afhankelijk van de omstandigheden, claims indienen tegen de fabrikant, importeur, producent of leverancier, en aansprakelijkheid in de gehele toeleveringsketen claimen.

Dit is met name van belang voor Nederland. Zoals beschreven in hoofdstuk 4, maken Nederlandse mkb's intensiever gebruik van digitale technologieën dan andere mkb's in de EU. Sommige van deze Nederlandse mkb's zijn niet alleen gebruikers, maar ook producenten van digitale technologieën, zoals software. Hierdoor is het zeer aannemelijk dat zij als gedaagden in een massaproces verwickeld raken.

2.2.4 Gegevensbescherming en productaansprakelijkheid

Nederlands Een andere potentieel problematische bepaling is artikel 13(1) van de nieuwe Richtlijn 2024¹⁹. Hoewel artikel 13(2) de lidstaten toestaat ("Onverminderd het nationale recht betreffende rechten van bijdrage of verhaal") het tegenovergestelde te doen, stelt artikel 13(1) dat "de aansprakelijkheid van een marktdeelnemer niet wordt verminderd of afgewezen wanneer de schade is veroorzaakt door zowel de gebrekkigheid van het product als door een handeling of omissie van een derde". Dit omvat bijvoorbeeld situaties waarin een derde een kwetsbaarheid in de cyberbeveiliging van een product misbruikt en daardoor bijdraagt aan de geleden schade (zie overweging 55). In dergelijke gevallen blijft de marktdeelnemer volledig aansprakelijk jegens de benadeelde partij, ongeacht de betrokkenheid van de derde.²⁰ Deze aanpak heeft in de juridische literatuur tot zorgen geleid, met name gezien de toenemende complexiteit van software-, AI- en cyberbeveiligingsrisico's, waardoor het waarschijnlijker wordt dat defecten post-market ontstaan.

Wetenschappers suggereren dat het verweer van "later gebrek", dat stelt dat het gebrek pas na plaatsing is ontstaan, vaker kan worden gebruikt.²¹ Artikel 13(1) van de Richtlijn, dat in Nederlands recht moet worden omgezet, verzwakt dit verweer echter al, waardoor aansprakelijkheid zelfs mogelijk is wanneer onvoorzienbare handelingen van derden bijdragen aan de schade. Dit vergroot de rechtsonzekerheid voor fabrikanten en aanbieders van digitale diensten, met name in sectoren die afhankelijk zijn van continue updates en integraties van derden.

Het risico op rechtszaken (individueel of collectief) is reëel. In artikel 6 van de richtlijn kan de vernietiging van privégegevens als schade worden aangemerkt, wat belangrijke nieuwe gronden voor productaansprakelijkheidsclaims introduceert. Bovendien kunnen gegevens productaansprakelijkheidskwesties oproepen wanneer ze een integraal onderdeel vormen van de prestaties van een product. Een grijs gebied ontstaat wanneer een defect apparaat geen fysieke schade veroorzaakt, maar wordt gecompromitteerd door gehackte verbindingen of gestolen persoonsgegevens. Hoewel traditionele storingen nog steeds letsel kunnen veroorzaken, brengen slimme

¹⁹ De vorige formulering uit 1985 was in beginsel gelijk. Artikel 8: "(1) Onverminderd de bepalingen van het nationale recht betreffende het recht op verhaal of schadevergoeding, wordt de aansprakelijkheid van de producent niet verminderd wanneer de schade zowel door een gebrek in het product als door de handeling of het nalaten van een derde is veroorzaakt. (2) De aansprakelijkheid van de producent kan worden verminderd of afgewezen wanneer, alle omstandigheden in aanmerking genomen, de schade zowel door een gebrek in het product als door de schuld van de benadeelde of van een persoon voor wie de benadeelde verantwoordelijk is, is veroorzaakt."

²⁰ Europese Commissie. (2020), (zie noot: 15)

²¹ Impactbeoordeling PLD. (zie noot: 14)

apparaten nieuwe risico's met zich mee, waaronder kwaadwillende toegang tot sensoren en gegevensverlies.

Een andere belangrijke uitbreiding van de huidige wetgeving is dat consumenten die, al dan niet indirect, psychische schade (bijvoorbeeld leed) ondervinden door dergelijke overtredingen, een claim kunnen indienen op basis van de strikte aansprakelijkheidsregeling.²²

Concluderend kan gesteld worden dat, gezien de toenemende cyberbeveiligingsdreigingen, de erkenning door de PLD van zowel fysieke veiligheid als 'digitaal welzijn' de aansprakelijkheid voor defecte digitale producten duidelijk vergroot.

2.2.5 Aanpak van latente gebreken en problemen na het in de handel brengen

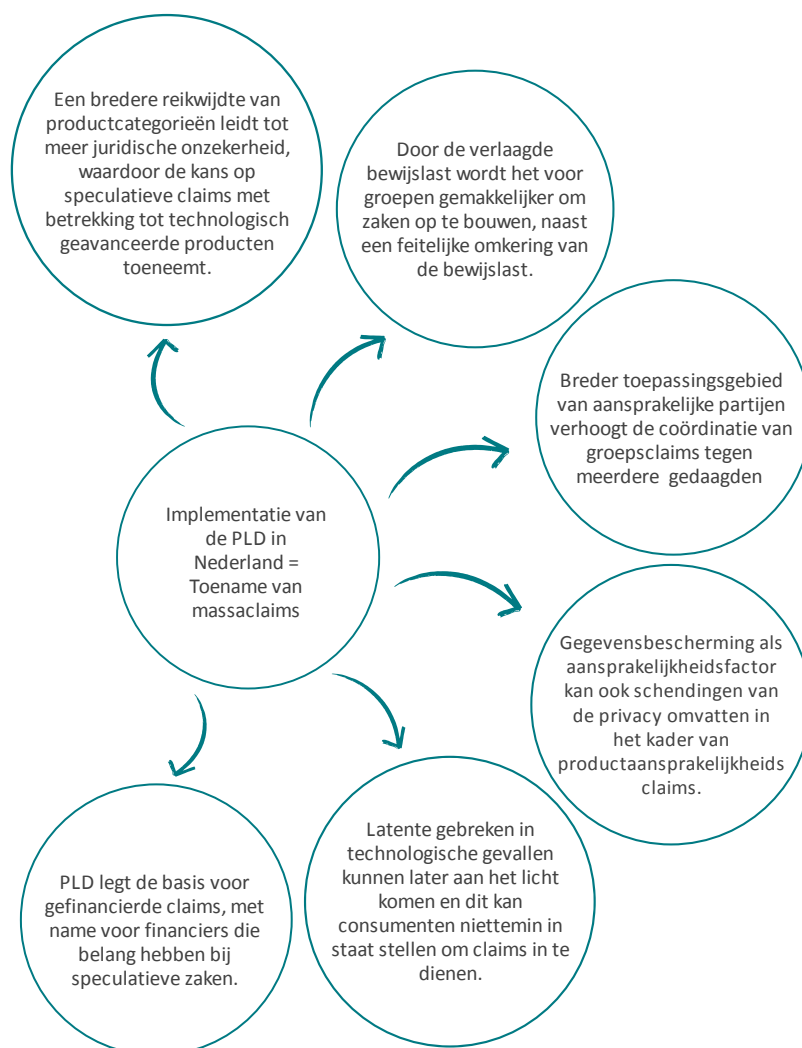
Zoals uitgelegd, verhoogt de PLD het risico voor ontwikkelaars door aansprakelijkheid op te leggen voor defecten die later aan het licht komen, zelfs als deze bij de lancering niet voorzienbaar waren. Het risico op collectieve actie kan zelfs ontstaan als consumenten veiligheidsupdates niet installeren, aangezien een dergelijke fout kan worden veroorzaakt door gebrekkige communicatie met de fabrikant, complexe updateprocessen of gebrekkige mechanismen, en grote groepen consumenten op vergelijkbare wijze treft. In essentie stimuleert de ruimere aansprakelijkheid van de PLD collectieve acties, met name in complexe technologische gevallen waarbij latente defecten na de marktintroductie aan het licht komen en veel consumenten op vergelijkbare wijze treffen.

Bovendien bepaalt artikel 191a dat het recht van de benadeelde op schadevergoeding jegens de exploitant op grond van artikel 185(1) vervalft tien jaar vanaf de datum waarop het gebrekkige product dat de schade heeft veroorzaakt, in de handel is gebracht of in gebruik is genomen. In het geval van een wezenlijk gewijzigd product begint deze periode vanaf de datum waarop het gewijzigde product op de markt is aangeboden of in gebruik is genomen. In afwijking hiervan kan het recht op schadevergoeding echter ook na 25 jaar vervallen als de benadeelde niet in staat was om binnen de periode van 10 jaar een claim in te dienen vanwege de latentie van een lichamelijk letsel.

Figuur 1 geeft een visueel overzicht van de belangrijkste factoren die in dit hoofdstuk worden besproken en benadrukt de interactie tussen het Nederlandse systeem voor collectieve acties en de omzetting van de EU-richtlijn. Het schetst hoe het wettelijk kader voor collectieve acties in Nederland, in combinatie met de uitgebreide reikwijdte van de aansprakelijkheid onder de richtlijn, mogelijk kan leiden tot een toename van massale rechtszaken.

²² Becker, M. et al. (2024, 10 oktober). De EU-richtlijn productaansprakelijkheid: belangrijkste implicaties voor software en AI. Risico en naleving. Beschikbaar op: <https://riskandcompliance.freshfields.com/post/102jk3j/the-eu-product-liability-directive-key-implications-for-software-and-ai>

FIGUUR 1: DE OMZETTING VAN DE PLD BRENGT EEN NIEUW JURIDISCH KADER MET ZICH MEE EN OPENT MOGELIJKHEDEN VOOR COLLECTIEVE RECHTSZAKEN.

Bron: ECIPE

3. DE HOGE KOSTEN VAN COLLECTIEVE ACTIE ALS METHODE VOOR VERHAAL VAN CONSUMENTEN (MET INBEGRIIP VAN PRODUCTAANSPRAKELIJKHEID)

Massaprocederen is een dure manier om consumenten schadevergoeding te verlenen. Dit komt doordat, ongeacht de toegekende schadevergoedingen aan consumenten, de advocaatkosten een aanzienlijk deel van de niet-schadekosten uitmaken. In Nederland kunnen deze kosten ongeveer € 25.000 bedragen voor een kort geding; tussen de € 40.000 en € 50.000 voor een bodemprocedure, afhankelijk van de complexiteit van de zaak; en € 150.000 tot € 500.000 voor het opstellen van de dagvaarding.²³ In de schikking met Shell Petroleum ging de advocaat van de eisers er met \$ 47 miljoen vandoor. Evenzo stak de advocaat van de eisers in de schikking met

²³ Kramer, XE, et al. (2024). (zie opmerking: 5)

Converium 20 procent van de aan de eisers uitgekeerde \$ 58 miljoen in eigen zak.²⁴ Bovendien blijven onverdeelde schadevergoedingen in opt-out-zaken vaak ongebruikt op escrowrekeningen staan, zoals bleek uit de schikking met Converium, wat de vraag oproept wie die onverdeelde gelden moet ontvangen.²⁵

Om deze zaken te financieren, vertrouwt het Nederlandse procesrechtssysteem op het TPLF.²⁶ De uitbreiding van het TPLF is ondersteund door flexibele regels en aanzienlijke beloningen. Zo diende de Australische procesfinancier IMF Bentham tijdens de consultatie over de WAMCA-wet in 2014 een document in bij het Nederlandse Ministerie van Justitie (MoJ), waaruit bleek dat het in het verleden een gemiddeld brutorendement op investering (ROR) van 298 procent had behaald. Dit rendement was uitzonderlijk hoog, vooral gezien het feit dat investeerders van grote internationale ondernemingen doorgaans een ROR van 8-25 procent als gunstig beschouwen.²⁷

Rechters kunnen in het nadeel van eisers oordelen en financiers lopen het risico hun investeringen te verliezen. Dit bleek uit een zaak over een datalek dat naar verluidt 6,5 miljoen mensen in Nederland had getroffen. In werkelijkheid waren echter slechts de gegevens van 1250 personen "misbruikt" en leden de eisers geen materiële schade.²⁸ De financier investeerde 1 miljoen euro in de zaak en zou, indien deze succesvol was, een rendement van 500 procent op de investering kunnen behalen.²⁹ Hoewel een dergelijke beslissing deel uitmaakt van een "portfoliostrategie" voor procesfinanciers, heeft de Nederlandse Gezondheidsdienst (GGD) aanzienlijke juridische en proceskosten gemaakt – middelen die beter besteed hadden kunnen worden aan patiëntenzorg, medisch onderzoek, geavanceerde medische technologieën of essentiële medicijnen.

De zaak tegen de GGD is een voorbeeld van een bijkomend effect van massaschadeprocedures op de Nederlandse economie. Veel van de massaschadezaken zijn aangespannen tegen publieke lichamen, zoals overheidsinstanties of organisaties in overheidsbezit, met aanzienlijke uitkeringen uit de overheidsbegroting tot gevolg. In het kader van de omzetting van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) reguleren of handhaven Nederlandse publieke lichamen de veiligheidsnormen in bepaalde markten en producten, en delen zij daarom een deel van de verantwoordelijkheid wanneer deze producten schade veroorzaken. Hierdoor zou de aansprakelijkheid van de overheid bij massaschade kunnen toenemen, waardoor de financiële impact van massaschadeprocedures op de schatkist toeneemt.

²⁴ In een essay gebaseerd op een keynote speech tijdens een conferentie aan de George Washington University Law School bespreekt de auteur inzichten uit verschillende interviews met de deelnemers aan de Shell-zaak. Er werd bekendgemaakt dat Grant & Eisenhofer de juridische kosten en uitgaven voor de betrokken stichting dekte. De honoraria die aan zowel Amerikaanse als niet-Amerikaanse advocatenkantoren werden betaald als onderdeel van de wereldwijde schikking, behoeften geen beoordeling of goedkeuring van het Hof van Beroep te Amsterdam, hoewel het bedrag wel tijdens de goedkeuringsprocedure werd bekendgemaakt. Grant & Eisenhofer ontving \$ 47 miljoen voor het onderhandelen over de schikking van claims die zij naar verluidt deelden met twee andere kantoren. Zie: Hensler, DR (2010). (zie noot: 3)

²⁵ Telegraaf. (2021). Door Pels Rijcken-topman beroofde claimstichting: 'we zijn genaaid' Copy On Record. Zie ook: Bentham. (2014). Indiening bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie Nederlands conceptwetsvoorstel inzake verhaal van massaschade in collectieve actie.

²⁶ In Nederland zijn ongeveer 48 financiers actief, het hoogste aantal van alle EU-landen. Bron: Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). (zie noot: 4), p. 37.

²⁷ Gesprek met een juridisch expert, On Record.

²⁸ De zaak werd onlangs door een rechter afgewezen omdat deze in feite frivool was. Ibid.

²⁹ TV-programma van de Nederlandse publieke omroep NOS genaamd "Nieuwsuur" van 8 februari 2022. Bron: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2416277-de-uitzending-van-8-februari-meer-gevallen-grensoverschrijdend-gedrag-hoe-de-politie-demonstraties-aanpakt-chinese-camera-s-in-nederland-het-verdienmodel-achter-massaclaims>

Gezien de uitgebreide aansprakelijkheid voor digitale technologieën die de nieuwe Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) ondersteunt, zullen compensatiemaatregelen om vermeende inbreuken aan te pakken waarschijnlijk vaker voorkomen. Enerzijds betekent de aard van verborgen gebreken in digitale producten dat een groot aantal consumenten door hetzelfde gebrek getroffen kan worden. Anderzijds creëert de verlengde verjaringstermijn een ruime kans op potentiële claims in de loop van de tijd.

Deze twee dynamieken vergroten de kans dat de omzetting van de PLD leidt tot langdurige aansprakelijkheden, wat aanleiding geeft tot toekomstige massale rechtszaken. Net als bij sommige lopende collectieve acties kunnen advocaten die de schadevergoeding eisen, moeite hebben om geloofwaardig bewijs te leveren om deze schade te rechtvaardigen. Deze uitdaging kan bedrijven ertoe aanzetten om naar de rechter te stappen om zich te verdedigen. Ze zullen echter ook te maken krijgen met media-aandacht, wat hun reputatie kan schaden (zie "Afersingsschikkingen" in paragraaf 2.1). In dergelijke situaties kunnen CEO's en CFO's ervoor kiezen om een zaak te schikken om reputatieschade te voorkomen, met name gezien de mogelijke impact op de aandelenkoers van het bedrijf (zie hoofdstuk 6).

De combinatie van collectieve acties en buitengerechtelijke schikkingen verhoogt de kosten van collectieve rechtsovereenkomst. Dit roept vragen op over het gehele systeem, aangezien de gecombineerde kosten van consumentenrecht in Nederland – zoals juridische kosten, druk op de juridische middelen, directe kosten voor bedrijven en de alternatieve kosten van de middelen die aan rechtszaken worden besteed – veel hoger kunnen zijn dan de daadwerkelijke beloning die aan consumenten wordt toegekend. Bovendien, aangezien consumenten, met name in opt-out-zaken, zoals in Nederland, vaak niet eens de schadevergoeding claimen die ze hebben gekregen en waar ze recht op hebben, is het onevenwicht tussen de financiële last die collectieve acties opleggen aan het systeem en de totale schadevergoeding die daadwerkelijk aan gedupeerden wordt betaald, veel groter, zoals met name vermeld voor opt-out-zaken. Als de omzetting van de Wet bescherming persoonsgegevens leidt tot een toename van collectieve acties in Nederland, zullen de kosten van consumentenrecht dienovereenkomstig stijgen en de daadwerkelijke schadevergoeding aan gedupeerden onevenredig overtreffen.

4. DE GROEIENDE BEREIK VAN MASSALE RECHTSZAKEN IN NEDERLAND EN DE BEDREIGING ERVAN VOOR DE ECONOMISCHE CONCURRENTIEVERMOGEN

Voor deze studie is de database met collectieve acties in Nederland, die voor een eerdere studie was samengesteld, bijgewerkt, wat heeft geresulteerd in de opname van zeven extra gevallen. De bevindingen met betrekking tot het aantal collectieve acties door de tijd heen en over economische sectoren heen blijven echter grotendeels consistent met dat eerdere onderzoek.³⁰

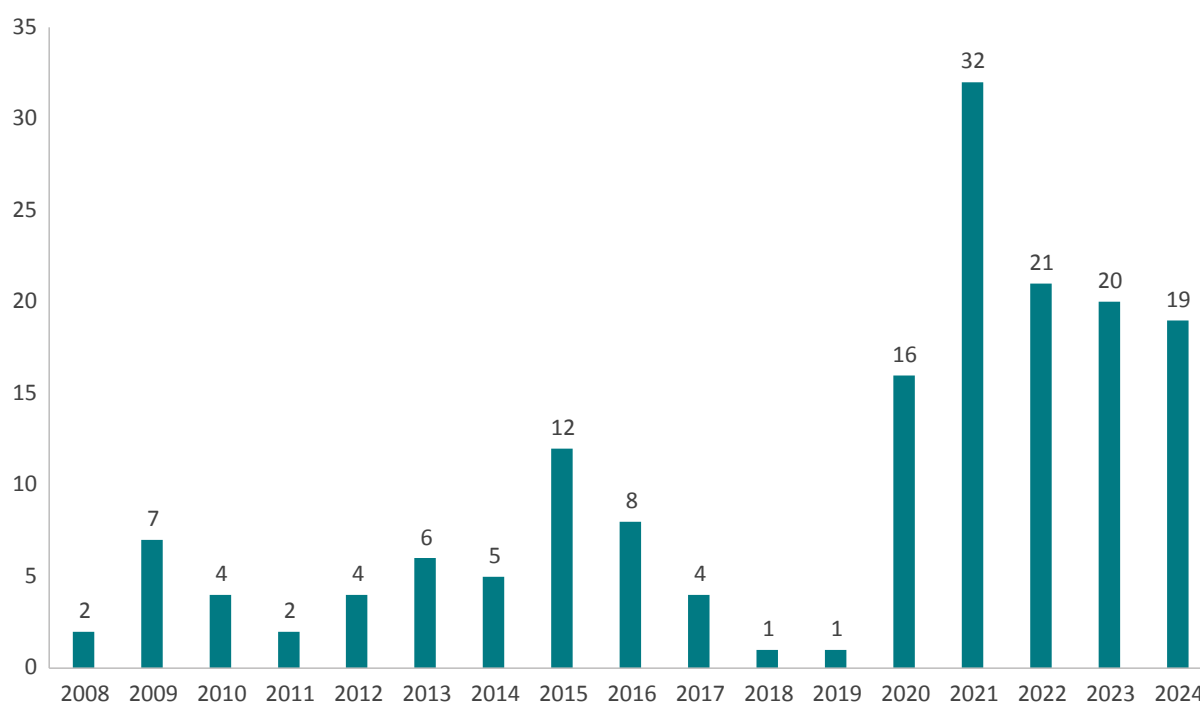
Nederland heeft in de loop der tijd een aanzienlijke toename van collectieve rechtszaken gezien. Tussen 2008 en 2019 bedroeg het gemiddelde aantal zaken per jaar slechts vijf, met een piek van

³⁰ Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). (zie opmerking: 4)

twalf in 2015. Na de invoering van de WAMCA in 2020 steeg het gemiddelde naar tweeëntwintig zaken per jaar, met een piek van tweeëndertig in 2021. Sindsdien worden er jaarlijks ongeveer twintig zaken aangespannen (in 2022, 2023 en 2024).

Vergeleken met andere EU-landen heeft Nederland het hoogste aantal collectieve rechtszaken. Gecorrigeerd voor de bevolkingsomvang telde Nederland tussen 2008 en 2023 9,3 zaken per miljoen inwoners, aanzienlijk hoger dan het Verenigd Koninkrijk (2,3), Duitsland (0,5) en Frankrijk (0,4), waarmee het het meest procesintensieve rechtsgebied per hoofd van de bevolking in Europa is. In de recentere periode (2020-2023) registreerde Nederland 89 zaken, een aantal vergelijkbaar met het Verenigd Koninkrijk, een common law-land met een gevestigde traditie van collectieve rechtszaken, voor het hoogste absolute aantal. De volgende figuur illustreert het aantal collectieve rechtszaken in Nederland tussen 2008 en 2024.

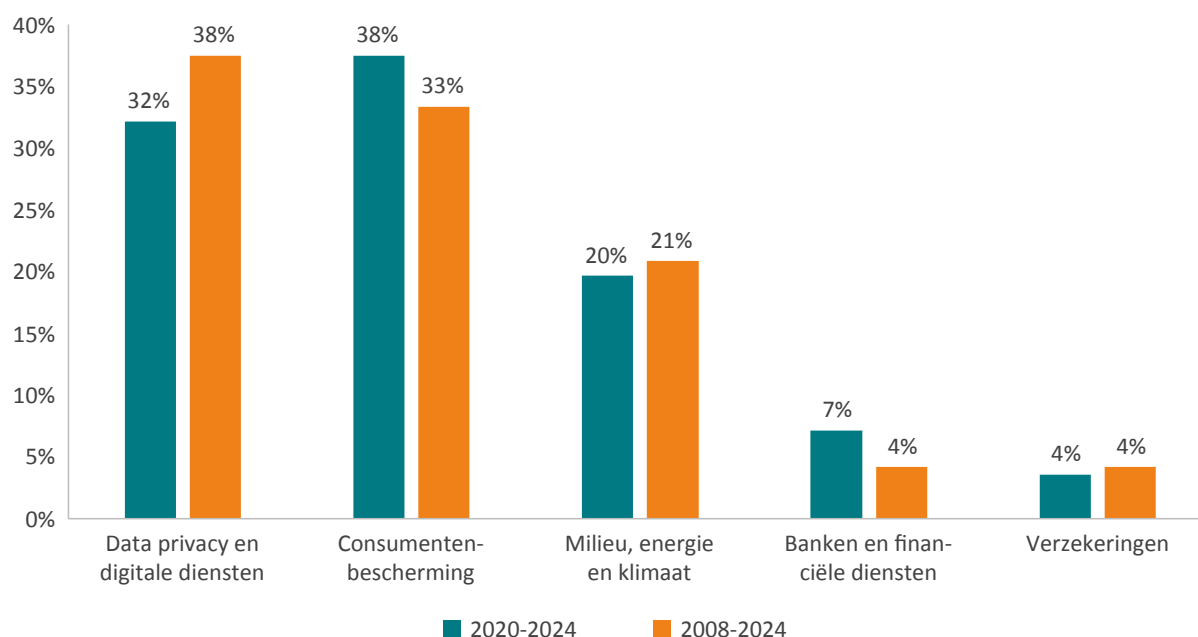
FIGUUR 2: AANTAL COLLECTIEVE RECHTSZAKEN IN NEDERLAND (2008-2024)

Bron: ECIPE-database van collectieve rechtszaken.

Figuur 3 toont de verdeling van zaken over brede economische categorieën. Tussen 2008 en 2024 was consumentenbescherming de sector met het hoogste aantal collectieve rechtszaken. De gegevens laten echter ook zien dat privacy en digitale diensten de sectoren met de meeste zaken werden in de periode van 2020 tot 2024. Deze bevinding bevestigt de eerder beschreven trend, waarbij een aanzienlijk aantal collectieve rechtszaken in Nederland betrekking heeft op digitale bedrijven en data.

FIGUUR 3: AANDEEL COLLECTIEVE RECHTSZAKEN PER ECONOMISCH GEBIED IN NEDERLAND (2008-2024) EN (2020-2024)

Bron: ECIPE's database met collectieve rechtszaken. Let op: niet alle zaken bevatten voldoende informatie om de zaak aan een bepaald economisch gebied toe te wijzen. In de periode 2008-2024 kon 66 procent van de zaken niet worden toegewezen en in de periode 2020-2024 was dat 56 procent.

Het toenemende belang van collectieve rechtsovereenkomsten inzake gegevensbescherming en digitale diensten in Nederland is met name relevant bij de bespreking van de economische impact van de interactie tussen de omzetting van de EU-richtlijn inzake collectieve rechtsovereenkomst en het Nederlandse systeem voor collectieve rechtsovereenkomst. De richtlijn inzake collectieve rechtsovereenkomst zal waarschijnlijk leiden tot extra claims door, zoals uiteengezet in hoofdstuk 2, nieuwe wettelijke aansprakelijkheidsgronden te introduceren, de reikwijdte van de gedekte schadevergoedingen en producten uit te breiden en door eisers aanzienlijke nieuwe procedurele voordelen te bieden. Dit versterkt niet alleen de impact van individuele rechtsovereenkomsten, maar ook van bestaande collectieve mechanismen zoals WCAM en WAMCA op de Nederlandse economie. Het is daarom waarschijnlijker dat het totaal aantal collectieve acties in Nederland zal stijgen na de omzetting van de PLD in de huidige vorm.

Dit is met name relevant voor Nederland, niet alleen omdat het een rechtssysteem heeft dat collectieve actie bevordert, maar ook omdat de digitale sector en digitale technologieën – waar collectieve acties waarschijnlijk zullen toenemen – een essentieel onderdeel van de Nederlandse economie vormen. Nederlandse bedrijven behoren zelfs tot de digitaal meest geavanceerde bedrijven in de EU. Volgens de Digital Intensity Index (DII) van Eurostat³¹ staat Nederland op de zesde plaats in de EU wat betreft het gemiddelde aantal bedrijven met het meest intensieve

³¹ Eurostat. Digitale intensiteit per NACE Rev. 2-activiteit. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_E_DIIN2__custom_5140920/default/table?lang=en

gebruik van digitale technologieën.³² Deze sterke prestatie is niet toevallig. Ze is het resultaat van een gezamenlijke en voortdurende inspanning van de Nederlandse overheid om de digitale transitie in Nederland te versnellen.³³

Tabel 1 hieronder toont het percentage bedrijven met een zeer laag, laag, basis, hoog en zeer hoog gebruik van digitale technologieën voor zowel Nederland als de EU. De gegevens tonen duidelijk aan dat Nederland een hoger percentage bedrijven heeft met een basis, hoge en zeer hoge digitale intensiteit, en een lager percentage met een lage en zeer lage digitale intensiteit in vergelijking met de EU.

TABEL 1: PERCENTAGE BEDRIJVEN MET EEN ZEER LAGE, LAGE, BASIS, HOGE EN ZEER HOGE DIGITALE INTENSITEIT IN NEDERLAND EN DE EU, 2024

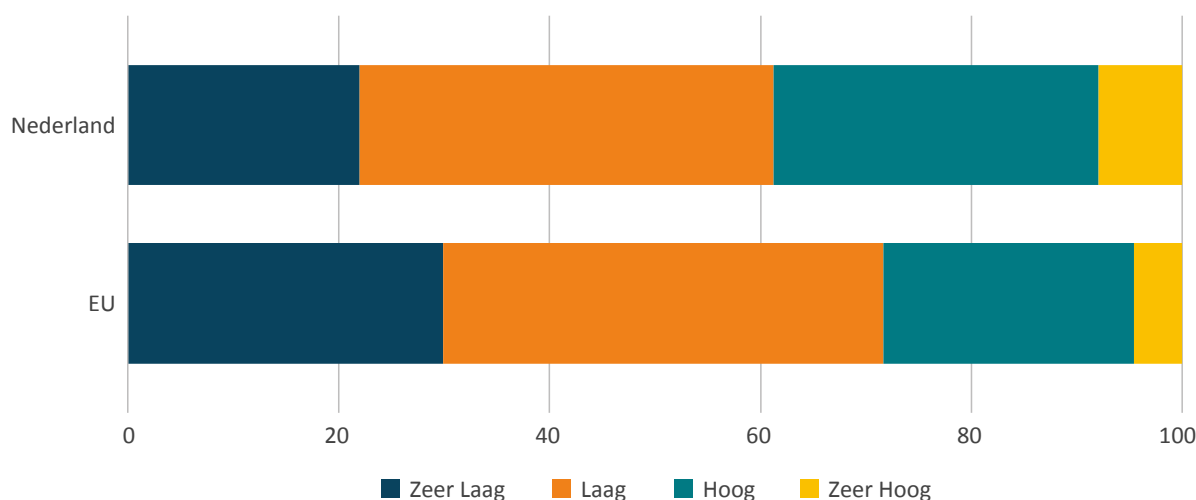
	Zeer laag	Laag	Basis	Hoog	Zeer hoog
Nederland	19	36	81	34	12
Europese Unie - 27 landen (vanaf 2020)	26	39	74	27	7

Bron: berekeningen van ECIPE op basis van Eurostat

Een vergelijkbaar argument geldt voor een vergelijking van het Nederlandse mkb met zijn EU-tegenhangers. De volgende figuur laat zien dat een hoger percentage van het Nederlandse mkb een hoog of zeer hoog gebruik van digitale technologieën heeft, terwijl het aandeel Nederlandse bedrijven met een zeer lage of lage digitale intensiteit lager ligt dan dat van de EU.

³² De twaalf digitale technologieën die het DII heeft beoordeeld, zijn: (1) internettoegang voor meer dan 50 procent van de werknemers; (2) werkgelegenheid voor ICT-specialisten; (3) gebruik van snel breedband (≥ 30 Mbps); (4) beschikbaar stellen van draagbare apparaten met mobiel internet voor meer dan 20 procent van de werknemers; (5) het hebben van een website; (6) een website met geavanceerde functionaliteiten (bijvoorbeeld online bestellen, tracking); (7) gebruik van 3D-printen; (8) aankoop van middelgrote tot hoge cloudcomputingdiensten; (9) het versturen van facturen die geschikt zijn voor geautomatiseerde verwerking; (10) gebruik van industriële of servicerobots; (11) e-commerceverkoop die ten minste 1 procent van de totale omzet uitmaken; en (12) analyse van big data, intern of extern.

³³ Nederland Digitaal. (2023, 11 juli). Strategie voor de digitale economie. <https://www.nederlanddigitaal.nl/documenten/publicaties/2023/07/11/digital-economy-strategy>

FIGUUR 4: PERCENTAGE MKB-BEDRIJVEN MET EEN ZEER LAGE, LAGE, HOGE EN ZEER HOGE DIGITALE INTENSITEIT IN NEDERLAND EN DE EU (2024)

Bron: berekeningen van ECIPE op basis van Eurostat

Gezien de brede reikwijdte van de PLD, die producenten, importeurs en bedrijven in de gehele waardeketen mogelijk aansprakelijk stelt, lopen Nederlandse bedrijven die digitale technologieën in hun goederen en diensten integreren het risico op collectieve actie op grond van de PLD. Dit is met name zorgwekkend, aangezien digitale technologieën een cruciaal instrument zijn geworden om het concurrentievermogen en de algehele economische welvaart te vergroten.³⁴

Bij de beoordeling van de economische sectoren die waarschijnlijk door de nieuwe PLD en collectieve actie zullen worden beïnvloed, suggereert de uitgebreide reikwijdte van producten die onder de richtlijn vallen (beschreven in hoofdstuk 2) dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse economie door de omzetting ervan zal worden getroffen. Het is bijvoorbeeld redelijk om aan te nemen dat sectoren zoals financiële dienstverlening, verzekeringen, informatie- en communicatietechnologie (ICT)-diensten en de maakindustrie onder de nieuwe PLD zullen vallen. Tabel 2 toont de omvang van deze sectoren binnen de bedrijfseconomie, gemeten naar het aantal werknemers, bedrijven en toegevoegde waarde. De tabel laat zien dat deze vier sectoren samen goed zijn voor 17 procent van de werknemers, 13 procent van de bedrijven en 27 procent van de totale toegevoegde waarde in de Nederlandse markteconomie.³⁵

³⁴ Guinea, O., & Sharma, V. (2025). De toekomst van het Europese digitale concurrentievermogen. ECIPE, Brussel, beleidsnota 2/2025.

³⁵ De markteconomie omvat de industrie, de bouw en marktdiensten, met uitzondering van het openbaar bestuur en defensie, verplichte sociale verzekeringen en de activiteiten van ledenorganisaties.

TABEL 2: AANDEEL WERKNEMERS, BEDRIJVEN EN TOEGEVOEGDE WAARDE IN DE NEDERLANDSE MARKTECONOMIE (2022)

	Medewerkers	Bedrijven	Toegevoegde waarde
Financiële dienstverlening, met uitzondering van verzekeringen en pensioenfondsen	2%	5%	4%
Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, met uitzondering van de verplichte sociale zekerheid	1%	0%	2%
ICT-diensten	4%	4%	6%
Productie	10%	4%	15%
Som	17%	13%	27%

Bron: berekeningen van ECIPE op basis van Eurostat

Dit zijn niet zomaar sectoren; ze zijn belangrijke aanjagers van de huidige economische groei in Nederland. Sterker nog, sommige van deze sectoren, of subsectoren daarbinnen, hebben van de Nederlandse overheid specifieke aandacht gekregen als pijlers van de Nederlandse economie.³⁶

Tabel 3 toont de arbeidsproductiviteit (gemeten in duizend euro) van deze sectoren, waarbij de ICT-industrie is uitgesplitst van de totale industrie, aangezien de ICT-industrie bijzonder hard getroffen zal worden door de nieuwe PLD. De tabel vergelijkt deze productiviteit met de gemiddelde productiviteit van de markteconomie. Het is duidelijk dat deze sectoren niet alleen een groot deel van de Nederlandse economie vertegenwoordigen (zie tabel 2), maar ook tot de krachtigste motoren achter de groei behoren.

³⁶ Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (27 september 2019). Aansluiten bij een Topconsortium voor Kennis en Innovatie (TKI). Beschikbaar via: <https://english.rvo.nl/subsidies-financing/pps-toeslag-onderzoek-en-innovatie/joining-tki>

TABEL 3: ARBEIDSPRODUCTIVITEIT IN DUIZENDEN EURO'S IN GESELECTEERDE SECTOREN EN VERGELIJKING MET MARKTECONOMIE, NEDERLAND (2022)

	Arbeidsproductiviteit (per duizend euro)	Percentageverschil met de gemiddelde productiviteit van de markteconomie
ICT-productie	391	387%
Verzekeringen, herverzekeringen en pensioenfondsen, met uitzondering van de verplichte sociale zekerheid	277	245%
Financiële dienstverlening, met uitzondering van verzekeringen en pensioenfondsen	166	107%
Productie	134	67%
ICT-diensten	119	48%
Gemiddelde markteconomie	80	

Bron: Berekeningen van ECIPE op basis van Eurostat. Arbeidsproductiviteit wordt gedefinieerd als de toegevoegde waarde tegen factorkosten gedeeld door het aantal werkzame personen.

Gezien de eerder gepresenteerde omzetting van de PLD in Nederlands recht, zal de ICT-sector duidelijk te maken krijgen met een verhoogd risico op massale rechtszaken. In het verleden zijn in Nederland veel collectieve acties aangespannen tegen Amerikaanse digitale bedrijven (zie hoofdstuk 5). Naarmate de Nederlandse economie echter digitaliseert, met bedrijven zoals ASML, een van de grootste en meest productieve bedrijven in de ICT-sector, is het zeer waarschijnlijk dat, net als bij de Nederlandse Zorgverzekering, Nederlandse bedrijven die digitale technologieën produceren of gebruiken, door dit soort rechtszaken zullen worden getroffen.

Tabel 4 benadrukt het belang van de Nederlandse ICT-sector. De tabel toont de arbeidsproductiviteit, het aantal werknemers, het aantal ondernemingen, de toegevoegde waarde en het gemiddelde loon per werknemer voor de gehele ICT-sector, de productie- en dienstverleningscomponent, de gemiddelde markteconomie en de juridische dienstverlening. De opname van juridische dienstverlening is nodig om tegemoet te komen aan het argument dat collectieve acties met name deze sector ten goede komen. De tabel laat duidelijk zien dat de Nederlandse ICT-sector, over alle economische indicatoren heen, aanzienlijk belangrijker is en meer bijdraagt aan de markteconomie dan de juridische sector.

TABEL 4: ECONOMISCHE INDICATOREN VOOR GESELECTEERDE SECTOREN, NEDERLAND (2022)

	Arbeidsproductiviteit (duizend euro)	Werknemers (aantal)	Bedrijven (aantal)	Toegevoegde waarde (miljoen euro)	Lonen / Werknemers (euro)
Informatie- en communicatietechnologie	126	333.737	98.547	47.164	64.058
ICT-productie	391	9.124	1.005	3.672	76.077
ICT-diensten	119	324.613	97.542	43.492	63.721
Juridische activiteiten	90	46.226	22.134	5.138	51.271
Gemiddelde markteconomie	80	7.309.787	2.204.281	686.974	39.540

Bron: berekeningen van de auteurs op basis van Eurostat

5. NEDERLAND ALS EUROPA'S PROCESMAGNEET

Zoals uitgelegd in hoofdstuk 2, heeft Nederland een relatief gunstiger rechtssysteem voor massale rechtszaken in vergelijking met andere EU-landen. Dit werd duidelijk aangetoond in ons eerdere onderzoek. Nederland staat bovenaan de Index of Institutional Framework for Mass Litigation (IFML) met een score van 0,9. Bovendien, zoals besproken in het vorige hoofdstuk, registreerde Nederland het hoogste aantal collectieve rechtszaken in de EU en het hoogste aantal zaken per hoofd van de bevolking in Europa (EU27 en het VK). In ons eerdere onderzoek lieten we een nauwe correlatie zien tussen de IFML en het aantal collectieve rechtszaken.³⁷ Dit is met name duidelijk in Nederland: hoe gemakkelijker het is om in Nederland een collectieve rechtszaak te starten, hoe meer zaken het land zal registreren.

Er zit een externe dimensie aan het gemak van het starten van een collectieve actie en het aantal zaken. Claims in een rechtszaak kunnen worden "geïmporteerd". Massale rechtszaken ontstaan vaak in de VS, en afhankelijk van de mate van aandacht die ze krijgen in Amerikaanse rechtbanken, worden vergelijkbare claims vaak in andere jurisdicties ingediend. Aangenomen kan worden dat Amerikaanse advocaten die gespecialiseerd zijn in het indienen van een claim binnen de EU, zullen kiezen voor het rechtsgebied dat de grootste voordelen biedt wat betreft het gemak van het indienen van de claim en de kans op winst of een schikking.³⁸

In Erixon et al. (2025) lieten we zien dat van de 373 collectieve actiezaken in de hele EU, 48 rechtszaken verband hielden met zaken die tegen dezelfde bedrijven in de VS waren aangespannen, de zogenaamde "copycatzaken". Van die 48 zaken werden er 14 (29 procent) in Nederland aange-

³⁷ Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). De impact van toeneemende massale rechtszaken in Europa. ECIPE, Brussel, occ. paper 3/2025, p. 53

³⁸ Het Amerikaanse bedrijf Hausfeld is actief in verschillende EU-lidstaten en heeft namens 13,4 miljoen Google Android-gebruikers een class action-claim aangespannen in Nederland. Zie: Lexology (2022, 20 oktober) Google getroffen door Nederlandse class action-claim voor Android. Beschikbaar op: <https://www.lexology.com/pro/content/google-hit-with-dutch-class-action-android-claim>

spannen. De volgende tabel toont deze 14 zaken die in Nederland zijn aangespannen, naast de overeenkomstige zaken in de VS.

TABEL 5: COLLECTIEVE RECHTSZAKEN IN NEDERLAND TEGEN HETZELFDE BEDRIJF ALS EEN AMERIKAANSE ZAAK

Amerikaanse zaken	Datum	Nederlandse zaken	Datum
inzake de effectenrechtszaak van Oracle Corporation (zaaknr. 18-cv-04844-BLF)	2020	Collectieve acties tegen Oracle Nederland BV, SFDC Netherlands BV, Oracle Corporation, Oracle America, Inc. en Salesforce.com	2020
Groepsactie tegen TikTok en ByteDance	2021	Collectieve actie tegen TikTok Technology Limited (3-6-2021)	2021
Groepsactie tegen Airbnb	2020	Collectieve actie tegen Airbnb Ireland UC (12-7-2021)	2021
Dieselgate-actie tegen Renault	2021	Stichting Emissieclaim tegen Renault cs (27-5-2021)	2021
re Stellantis NV Securities Litigation (voorheen bekend als In re Fiat Chrysler Automobiles NV Securities Litigation)	2020	Collectieve actie tegen Stellantis NV, Peugeot Nederland NV, Citroën Nederland BV, Opel Nederland BV en General Motors LLC (19-7-2021)	2021
Adwords-rechtszaak tegen Google	2011	Stichting App Stores Claim tegen Google	2022
Aandeelhoudersrechtszaak tegen Twitter	2021	Stichting App Stores Claim tegen Twitter	2022
Fumiko Lopez-rechtszaak tegen Apple	2021	Stichting App Stores Claim tegen Apple	2022
Aandeelhoudersrechtszaak tegen Airbus	2022	Collectieve actie tegen Airbus SE (3-1-2022)	2022
re Facebook, Inc., rechtszaak over de privacy van gebruikersprofielen van consumenten	2023	Stichting Gegevensbescherming v Facebook Nederland BV, Meta Platforms, Inc en Meta Platforms Ireland Ltd	2023
Grant & Eisenhofer-rechtszaak tegen Adobe	2023	Stichting Data Bescherming Nederland v. Adobe Inc. en Adobe Systems Software Irl. Ltd. (13-12-2023)	2023
Amazon-collectieve rechtszaak	2022	Stichting Bescherming Persoonsgegevens tegen Amazon (18-10-2023)	2023
Avast-groepsactie	2024	Stichting CUIC tegen Avast Software sro et al. (27-3-2024)	2024
Samsung/LG-groepsactie	2016	Stichting Consumer Competition Claims tegen Samsung Electronics Benelux BV en LG Electronics Sales BV (20-12-2023 en 19-3-2024)	2024

Bron: ECIPE-database van collectieve rechtszaken.

Aansprakelijkheidszaken en collectieve acties zijn nauw met elkaar verbonden. Als aansprakelijkheidszaken in Nederland na de omzetting van de Wet op de collectieve actie in Nederlands recht

vaker voorkomen, is het waarschijnlijk dat een deel van de collectieve acties die voorheen in de VS werden aangespannen wegens schending van de aansprakelijkheid, ook in Nederland zullen worden behandeld.³⁹ Er zijn twee belangrijke factoren die deze stelling ondersteunen, die eerder in hoofdstuk 2 zijn toegelicht: het relatief gunstige Nederlandse rechtssysteem voor massale rechtszaken en de uitbreiding van wat onder de herziene Wet op de collectieve actie als product wordt beschouwd.

In het verleden was de strategie die sommige advocaten van eisers in massale rechtszaken hanteerden, niet gericht op het winnen van individuele claims op hun merites, maar eerder op het creëren van de indruk dat een groot aantal mensen problemen had ondervonden met een bepaald product.⁴⁰ Dezelfde aanpak kan worden toegepast op aansprakelijkheidszaken die gebaseerd zijn op andere argumenten dan de traditionele die van een direct gebrek van het product zelf. De meeste van dergelijke aansprakelijkheidsclaims zijn niet gebaseerd op beweringen dat een product inherent gebrekkig is, maar eerder op het argument dat het een risico vormde waarvoor gebruikers niet adequaat waren gewaarschuwd. Claims worden vervolgens ingediend namens een minderheid die naar verluidt bijwerkingen of schade heeft geleden als gevolg van onvoldoende waarschuwingen.⁴¹ Productaansprakelijkheidsclaims die in meerdere jurisdicties gelden, van de VS tot Nederland, sluiten aan bij deze dynamiek. Als een bedrijf in de VS aansprakelijk wordt gesteld voor het slecht functioneren van een product of dienst dat schade heeft veroorzaakt, kunnen soortgelijke argumenten in andere jurisdicties worden aangevoerd. Omdat het institutionele kader voor massale rechtszaken in Nederland gunstiger is dan in enig ander EU-land, kunnen zaken waarbij sprake is van aansprakelijkheid in de VS ook in Europa aanhangig worden gemaakt. Nederlandse rechtbanken kunnen daarbij mogelijk als eerste locatie voor dergelijke claims fungeren.

Na de uitbreiding van wat onder de herziene PLD als "product" wordt beschouwd, zoals beschreven in hoofdstuk 2, is een toename van claims met betrekking tot digitale producten of producten die digitale technologieën bevatten, zoals IoT-apparaten, te verwachten. In de VS zijn al twee class action-rechtszaken aangespannen, waarin wordt beweerd dat beveiligingssystemen voor consumenten gebrekkig zijn vanwege kwetsbaarheden waardoor hackers gebruikers thuis kunnen bespioneren en lastigvallen.⁴² Hoewel deze zaken voornamelijk worden geframed als productfalen en onrechtmatige daad, raken ze ook aan de wetgeving inzake gegevensbescherming, wat de toenemende reikwijdte van claims op grond van productaansprakelijkheid benadrukt.

Nederlands Evenzo duiken er productaansprakelijkheidsclaims op tegen socialemediaplatforms. Amerikaanse eisers hebben zaken aangespannen tegen platforms zoals YouTube en TikTok,

³⁹ Omgekeerd zouden de lage drempels en de lastenverschuivingsbepalingen die de PLD introduceert, samen met gerechtelijke uitspraken die aansprakelijkheid kunnen vaststellen tegen goedgekeurde producten in de EU, kunnen leiden tot vervolgmassaclaims tegen hetzelfde product en de producent ervan in de VS. Dit markeert een belangrijke omkering van de huidige praktijk.

⁴⁰ Bird and Bird. (2018). Multijurisdictional Product Liability Claims. Beschikbaar op: https://www.twobirds.com/-/media/pdfs/news/articles/2021/uk/cd_multijurisdictional-product-liability-claims_jonathan-speed_apr2018.pdf

⁴¹ Ibid

⁴² Nilas Johnson Lewis. Recente collectieve rechtszaken over IoT benadrukken de noodzaak voor fabrikanten en leveranciers van connected producten om zich bewust te zijn van aansprakelijkheidsrisico's. Beschikbaar op: <https://nilanjohnson.com/recent-iot-class-actions-highlight-need-for-manufacturers-vendors-of-connected-products-to-be-aware-of-liability-risks/>

waarbij ze beweren dat de in-app rapportagetools gebrekkig ontworpen waren.⁴³ Ze stellen met name dat deze functies er niet in slaagden te voorkomen dat schadelijke of gevaarlijke content online bleef, zelfs nadat deze was gemarkeerd, wat bijdroeg aan persoonlijke schade. Deze rechtszaak bouwt voort op eerdere claims tegen TikTok wegens schendingen van de wetgeving inzake gegevensbescherming en privacy, die al in Nederland zijn ingediend. Het versterkt het idee dat aansprakelijkheid niet alleen kan voortvloeien uit de content op deze platforms, maar ook uit de onderliggende architectuur- en ontwerpkeuzes. In een afzonderlijke zaak, *In re: Social Media Adolescent Addiction/Personal Injury Products Liability Litigation*,⁴⁴ oordeelde de Amerikaanse rechtbank dat “een rapportagetool in bepaalde omstandigheden een gebrekkig product kan zijn”.

De Europese Commissie erkent⁴⁵ dat IoT- en AI-systemen complexiteit met zich meebrengen bij het bewijzen van gebreken en causaliteit. Zij suggereert echter niet dat deze complexiteit het indienen van claims in de weg staat. Gezien de bereidheid van de Nederlandse rechtbanken om Amerikaanse procedures te volgen, zowel in een multi-jurisdictionele context als met vergelijkbare claims, is het aannemelijk dat de eerder genoemde voorbeelden van IoT- en platformgebaseerde aansprakelijkheidsclaims in Nederland een vergelijkbare juridische basis zullen vinden, vooral na de omzetting van de Wet bescherming persoonsgegevens.

6. DE IMPACT VAN COLLECTIEVE ACTIE EN PLD OP DE NEDERLANDSE ECONOMIE

6.1 De impact van collectieve acties op de economie: een samenvatting van het empirische bewijs

Er zijn verschillende empirische studies uitgevoerd die de kosten van collectieve actie proberen te schatten. De meeste van deze studies zijn echter uitgevoerd voor bedrijven die in de VS actief zijn. Toch leveren ze nuttige gegevens op die de impact van private handhaving op diverse economische indicatoren illustreren.

- **Impact op het bruto binnenlands product (bbp):** uit een onderzoek van het Institute for Legal Reform van de Amerikaanse Kamer van Koophandel (2024) blijkt dat particuliere handhaving in de VS aanzienlijke kosten met zich meebrengt, die in 2022 oplopen tot ongeveer 2,1 procent van het Amerikaanse bbp.⁴⁶

⁴³ Dechert. (2025). Federale rechtbank verwerpt bezwaar tegen productaansprakelijkheid voor contentmoderatietools van socialemediaplatforms. Beschikbaar op: <https://www.dechert.com/knowledge/re-torts/2025/3/federal-court-dismisses-products-liability-challenge-to-social-m.html>

⁴⁴ Districtsrechtbank van de Verenigde Staten voor het Noordelijke District van Californië. (nd). Betreft: Procesvoering inzake aansprakelijkheid voor producten van adolescenten met betrekking tot verslaving aan sociale media/persoonlijk letsel (MDL nr. 3047). Geraadpleegd op 16 mei 2025 via <https://cand.uscourts.gov/in-re-social-media-adolescent-addiction-personal-injury-products-liability-litigation-mdl-no-3047/>

⁴⁵ Europese Commissie (2020). (zie noot: 15)

⁴⁶ McKnight, DL & Hinton, PJ (2024), *Tort Costs in America*: derde editie. Amerikaanse Kamers van Koophandel Instituut voor Juridische Hervorming.

- **Stijging van proceskosten:** uit het onderzoek van het Institute for Legal Reform van de Amerikaanse Kamer van Koophandel uit 2024 blijkt ook dat de kosten van onrechtmatige daad in de VS (zowel kosten als schadevergoedingen) in de loop der tijd zijn gestegen. Tussen 2016 en 2022 was er sprake van een stijging van 51 procent.⁴⁷
- **Impact op zakelijke beslissingen:** een onderzoek onder Amerikaanse particuliere bedrijven toonde aan dat de dreiging van rechtszaken, waaronder mogelijk frivole of oneerlijke claims, de zakelijke beslissingen van 62 procent van de respondenten beïnvloedt. Deze druk zorgt ervoor dat bedrijven prioriteit geven aan het vermijden van rechtszaken boven andere strategische overwegingen, zoals bedrijfsgroei.⁴⁸
- **Impact op het midden- en kleinbedrijf (MKB):** hoewel het MKB goed is voor ongeveer 20 procent van de commerciële omzet, dragen zij bijna 48 procent van de kosten van aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad in de VS.⁴⁹ Deze onevenwichtigheid wordt nog verergerd door de impact van verzekeringspremies en juridische boetes, waardoor zeer kleine bedrijven (die minder dan \$ 1 miljoen per jaar genereren) aanzienlijk hogere kosten per dollar omzet hebben dan grotere bedrijven.⁵⁰

6.2 De impact van massale rechtszaken op innovatie

Een van de belangrijkste economische effecten van collectieve actie is die op innovatie. Collectieve actie introduceert onvoorspelbaarheid, zowel wat betreft het onderwerp (de rechter beslist uiteindelijk of een bedrijf aan zijn wettelijke verplichtingen heeft voldaan) als het doel (de kans om voor de rechter te worden gedaagd, verschilt per bedrijf, afhankelijk van hun omvang). Deze extra onzekerheid heeft een fundamentele invloed op het gedrag van een bedrijf. Een bedrijf dat wordt of zou kunnen worden aangeklaagd, zal zijn R&D-inspanningen waarschijnlijk richten op conventionele technologieën, aangezien procesrisico's voornamelijk samenhangen met nieuwe producten die nog niet eerder zijn getest.⁵¹ De werkelijke impact van collectieve actie op innovatie is dan ook een lijst van uitvindingen die nog niet zijn gelanceerd.

De herverdeling van middelen van R&D naar lopende of potentiële rechtszaken is met name zorgwekkend voor Nederland. Nederlandse bedrijven behoren tot de meest innovatieve in de EU. Zo is Nederland de derde grootste investeerder in zakelijke R&D (R&D-uitgaven door particuliere bedrijven) in de EU, na Duitsland en Frankrijk, die veel grotere economieën hebben. Als percentage van het bbp vertegenwoordigt particuliere R&D 1,56 procent, boven het EU-gemiddelde en hoger dan in 20 andere EU-landen. Per hoofd van de bevolking investeerden Nederlandse

⁴⁷ Ibid

⁴⁸ McKnight, DL & Hinton, PJ (2011). Het creëren van voorwaarden voor economische groei: de rol van de juridische omgeving. NERA Economic Consulting.

⁴⁹ Ibid.

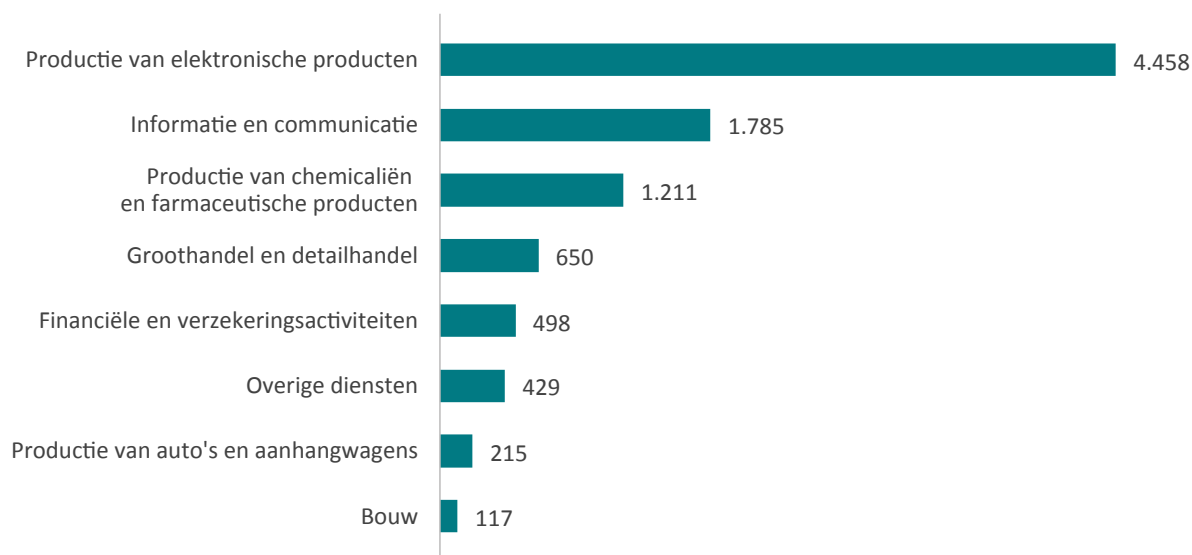
⁵⁰ McKnight, DL, & Hinton, PJ (2023). Kosten van onrechtmatige daad voor kleine bedrijven. US Chamber Institute for Legal Reform.

⁵¹ W. Kip Viscusi & Michael J. Moore, Productaansprakelijkheid, onderzoek en ontwikkeling en innovatie, 101 J. Pol. Econ. 161 (1993).

bedrijven 934 euro per persoon, het achtste hoogste bedrag in de EU, bijna het dubbele van het bedrag dat in Frankrijk werd uitgegeven.⁵²

Net als de bevindingen in hoofdstuk 4, waarin de digitale intensiteit van Nederland en het belang van economische sectoren die digitale technologieën gebruiken worden beschreven, worden de meeste R&D-uitgaven van Nederlandse bedrijven besteed aan sectoren die onder de nieuwe PLD vallen en daardoor vaker te maken krijgen met massale rechtszaken. Figuur 5 benadrukt het belang van digitaal-intensieve sectoren, zoals elektronica, informatie en communicatie, evenals de farmaceutische, chemische, financiële, verzekerings- en transportsector, als belangrijke aanjagers van private R&D-uitgaven in Nederland.

FIGUUR 5: BEDRIJFSUITGAVEN AAN ONDERZOEK EN ONTWIKKELING IN NEDERLAND (MILJOEN EURO, 2021)

Bron: Berekeningen van ECIPE op basis van OECD Analytical Business Enterprise R&D.⁵³

Elke factor die de R&D-uitgaven in Nederland zou kunnen ondermijnen, zou Nederlandse beleidsmakers zorgen moeten baren. In diverse documenten en initiatieven⁵⁴ heeft de Nederlandse overheid innovatie centraal gesteld in haar economisch beleid. De overheid erkent niet alleen de maatschappelijke voordelen van R&D-uitgaven in de Nederlandse regio's,⁵⁵ maar ondersteunt ook actief kennisopbouw, innovatie en R&D via publieke financiering.

Empirisch gezien heeft een onderzoek van Kempf & Spalt (2020) uitgewezen dat massale rechtszaken in de VS een negatieve impact hebben op zeer innovatieve bedrijven. Het onderzoek meldde dat binnen drie dagen na een collectieve rechtszaak de marktwaarde van een

⁵² Europese Commissie. (nd). Uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling per bedrijfstak – indicator (rd_e_berdindr2). Eurostat. Geraadpleegd op 15 mei 2025.

⁵³ OESO. Analytisch onderzoek en ontwikkeling in de zakelijke dienstverlening. Beschikbaar op: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/analytical-business-enterprise-research-and-development.html>.

⁵⁴ Ministerie van Financiën. (2025, May 16). Beleidsartikel 2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie. <https://www.rijksfinancien.nl/memorie-van-toelichting/2025/OWB/L/onderdeel/3151477>

⁵⁵ Raspe, O., Oort, F. v., & Bruijn, P. de (2004). Kennis op de Kaart: Ruimtelijke patronen in de kenniseconomie. NAI Uitgevers & Ruimtelijk Planbureau. https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/Kennis_op_de_kaart.pdf

zeer innovatief bedrijf met 2,8 procent daalt.⁵⁶ Op basis van de methodologie die we in ons vorige onderzoek hebben ontwikkeld⁵⁷ en die we kort beschrijven in kader 1, gebruiken we de schattingen van Kempf & Spalt (2020) om de potentiële impact van collectief handelen op de marktwaarde van de meest innovatieve bedrijven in Nederland te berekenen.

KADER 1: METHODOLOGIE VOOR DE SCENARIO-ANALYSE

Op basis van een vergelijking van de wettelijke en institutionele kaders in Nederland en de VS en op basis van gesprekken met juridische experts definiëren we drie scenario's die beschrijven hoe vergelijkbaar de Amerikaanse en Nederlandse systemen voor collectieve acties kunnen worden, en wat het proportionele effect daarvan is op de marktkapitalisatie van de meest innovatieve bedrijven in Nederland.

1. Scenario met lage groei: gaat ervan uit dat de economische impact van de groei van massaprocessen in Nederland gelijk zal zijn aan 10 procent van de economische effecten die in empirische studies in de VS zijn waargenomen.
2. Scenario met gemiddelde groei: gaat ervan uit dat de economische impact van de groei van massaprocessen in Nederland gelijk zal zijn aan 20 procent van de economische effecten die in empirische studies in de VS zijn waargenomen.
3. Scenario met hoge groei: gaat ervan uit dat de economische impact van de groei van massaprocessen in Nederland gelijk zal zijn aan 30 procent van de economische effecten die zijn waargenomen in empirische studies in de VS.

Het Joint Research Centre van de EU publiceert jaarlijks een rapport met de 2500 grootste investeerders in onderzoek en ontwikkeling (R&D) wereldwijd, die worden beschouwd als de meest innovatieve bedrijven ter wereld.⁵⁸ Het rapport bevat marktkapitalisatiegegevens van 31 in Nederland gevestigde bedrijven.⁵⁹ We hebben 10, 20 en 30 procent van de bevindingen van Kempf & Spalt (2,8 procent) toegepast op de totale marktkapitalisatie van deze bedrijven om schattingen te maken voor respectievelijk de scenario's voor lage, gemiddelde en hoge groei. De resultaten worden gepresenteerd in tabel 6. De impact op de marktkapitalisatie van deze 31 bedrijven zou respectievelijk € 1,8 miljard, € 3,7 miljard en € 5,5 miljard per scenario bedragen.

Bovendien is de potentiële uitkering uit een massaclaim, uitgedrukt in een percentage van de marktkapitalisatie van een bedrijf, doorgaans hoger voor Nederlandse bedrijven dan voor Amerikaanse bedrijven, die over het algemeen een grotere marktkapitalisatie hebben. Hierdoor is het

⁵⁶ Kempf, E., & Spalt, O. (2020). Attracting the sharks: Corporate innovation and securities class action lawsuits. *Management Science*, 69(3), 1805-1834.

⁵⁷ Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). (see note: 4)

⁵⁸ Nindl, E., Confraria, H., Rentocchini, F., Napolitano, L., Georgakaki, A., Ince, E., Fako, P., Tuebke, A., Gavigan, J., Hernandez Guevara, H., Pinero Mira, P., Rueda Cantuche, J., Banacloche Sanchez, S., De Prato, G. en Calza, E., The 2023 EU Industrial R&D Investment Scoreboard, Bureau voor publicaties van de Europese Unie, Luxemburg, 2023, doi:10.2760/506189, JRC135576

⁵⁹ De marktkapitalisatie van elk bedrijf in tabel 6 verwijst naar de waarde ten tijde van de gegevensverzameling (in 2022) en niet naar het meest recente cijfer. Hierdoor zullen er verschillen zijn tussen de marktkapitalisatie in tabel 6 en de huidige marktkapitalisatie.

financiële risico dat gepaard gaat met blootstelling aan massaclaims groter voor Nederlandse bedrijven.

TABEL 6: MARKTKAPITALISATIEDALING VAN DE 31 GROOTSTE NEDERLANDSE R&D-IN-VESTEERDERS

	Marktkapitalisatiewaarde (€ miljoen)	Scenario met lage groei (€ miljoen)	Scenario voor gemiddelde groei (€ miljoen)	Scenario met hoge groei (€ miljoen)
Asml	197.000	552	1.103	1.655
Airbus	77.000	216	432	648
NXP Semiconductors	41.000	113	227	340
Stellantis	39.000	110	221	331
Ferrari	34.000	94	189	283
ING Groep	33.000	92	185	277
Stmicroelectronics	32.000	89	177	266
Ahold	29.000	80	160	241
Lyondellbasell industries	25.000	71	142	213
DSM	22.000	62	125	187
Argenx	21.000	58	115	173
CNH industrial	16.000	44	87	131
Philips	15.000	41	83	124
ASM international	13.000	37	75	112
KPN	13.000	37	73	110
Akzo Nobel	11.000	32	64	96
Giagen	10.000	27	54	81
Elastic	7.000	21	42	63
BE Semiconductor Industries	4.000	11	22	32
Philips Lighting	4.000	10	20	31
Just Eat	4.000	10	20	30
TKH	1.000	4	8	12
Iveco	1.000	4	8	12
Tom Tom	1.000	3	6	9
Merus	1.000	3	6	9
Uniqure	900	2	5	7
Atai	700	2	4	6

	Marktkapitalisatiewaarde (€ miljoen)	Scenario met lage groei (€ miljoen)	Scenario voor gemiddelde groei (€ miljoen)	Scenario met hoge groei (€ miljoen)
Lilium	600	2	3	5
Affimed	300	1	2	3
Pharvaris	300	1	2	2
Meltwater	300	1	2	2
Totaal	654.000	1.800	3.700	5.500

Bron: Berekeningen van ECIPE gebaseerd op gegevens van de Europese Commissie (2023). Het EU Industrial R&D Investment Scoreboard 2023.

De impact van massale rechtszaken op beursgenoteerde bedrijven reikt verder dan de bestuurskamers van bedrijven. Het kan met name Nederlandse spaarders en huidige en toekomstige gepensioneerden treffen. Nederlandse huishoudens sparen ongeveer 14,6 procent van hun bruto besteedbaar inkomen, het achtste hoogste percentage in de EU.⁶⁰ Bovendien wordt 20 procent van dit spaargeld belegd in aandelen. Hoewel er geen openbare gegevens zijn over hoeveel van dit spaargeld in Nederlandse beursgenoteerde bedrijven wordt belegd, is het waarschijnlijk dat een aanzienlijk deel van de Nederlandse spaarders aandelen in Nederlandse bedrijven bezit.

Toch onderscheidt Nederland zich echt van andere EU-landen wat betreft de bedragen die Nederlandse huishoudens in hun pensioen investeren, namelijk 52 procent van hun totale beleggingen. Hierdoor bedraagt het pensioenfondsvermogen in Nederland bijna 150 procent van het bbp. Dit is een van de hoogste percentages van alle EU-lidstaten, na Denemarken met 200 procent.⁶¹

Nederlandse pensioenfondsen beleggen 32 procent van hun vermogen in kapitaalmarktbeleggingen. Hoewel Nederlandse pensioenfondsen weliswaar fors beleggen in Amerikaanse en Europese bedrijven,⁶² beleggen ze in totaal € 189 miljard in Nederland. Bovendien neemt het aandeel van pensioenfondsbeleggingen in Nederlandse bedrijven toe. Tussen 2022 en 2023 steeg het aandeel van de beleggingen in Nederland van 15,7 procent naar 18,3 procent.⁶³

Een daling van de marktkapitalisatie van Nederlandse beursgenoteerde bedrijven, veroorzaakt door een toename van massale rechtszaken, vormt daarom een risico voor de financiële rendementen van Nederlandse pensioenfondsen en spaarders. Indien aanhoudende rechtsdruk leidt tot aanhoudende tegenvallende prestaties van aandelenbeleggingen, met name die in snelgroei-

⁶⁰ Eurostat. (november 2024). Huishoudens - statistieken over inkomen, sparen en investeren. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Huishoudens_-_statistieken_over_inkomen,_sparen_en_beleggen&ol-did=635342

⁶¹ OESO. (2023). Aandeel van de valuta en deposito's, schuldbewijzen, aandelen, aandelen in beleggingsfondsen, levensverzekerings- en lijfrenterechten en pensioenrechten van huishoudens en NPIZ's als percentage van hun totale financiële activa.

⁶² Nederlandse pensioenfondsen investeerden in 2024 € 490 miljard in Europa (exclusief Nederland) en € 499 miljard in de VS. Bron: De Nederlandsche Bank, (2025). Nederlandse pensioenfondsen investeren meer in Amerikaanse dan in Europese bedrijven. Geraadpleegd op: <https://www.dnb.nl/algemeen-nieuws/statistisch-nieuws/2025/nederlandse-pensioenfondsen-investeren-meer-in-amerikaanse-bedrijven-dan-in-europese-bedrijven/>

⁶³ Ibid

ende, innovatieve sectoren die traditioneel sterke langetermijnrendementen hebben opgeleverd, kunnen beleggers te maken krijgen met lagere pensioenresultaten en een lager rendement op hun spaargeld.

6.3 De impact van massale rechtszaken op multinationals

Het aantrekken van multinationals (MNO's) om hun hoofdkantoor⁶⁴ in Nederland te vestigen of te investeren is al lange tijd een prioriteit voor Nederlandse overheden.⁶⁵ Multinationals beoordelen gastlanden op basis van verschillende criteria, waaronder belastingregimes, infrastructuur, toegang tot talent en de juridische omgeving. Een belangrijk element van het succesvolle Nederlandse ondernemingsklimaat is rechtszekerheid en voorspelbaarheid. De opkomst van massale rechtszaken heeft het Nederlandse rechtssysteem echter onzekerder en duurder gemaakt. Met de invoering van de Wet op de Ondernemingsrechten (WvR) zou het juridische klimaat voor zakendoen in Nederland nog riskanter kunnen worden.

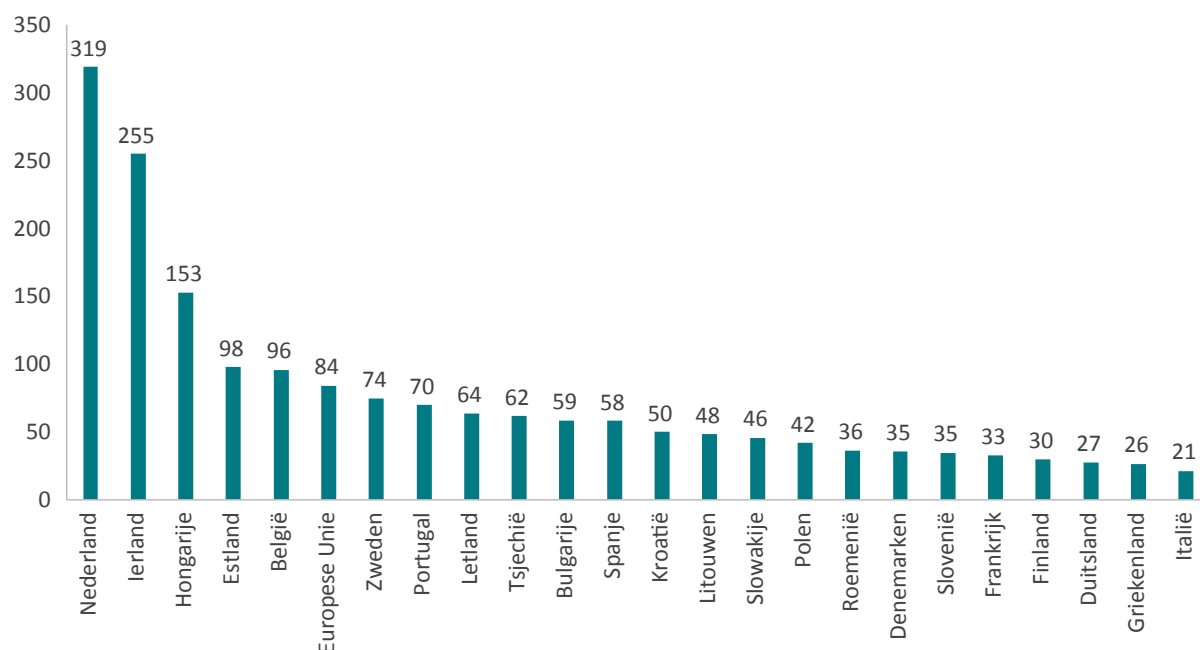
Er is steeds meer kwalitatief bewijs dat Nederlandse en buitenlandse multinationals reageren op de veranderende juridische omgeving door hun investeringen in Nederland te heroverwegen. Sommige hebben hun hoofdkantoor naar het buitenland verplaatst, terwijl andere hun geplande investeringen hebben teruggedroefd vanwege zorgen over een verslechterend procesklimaat. Hoewel de meeste van deze beslissingen officieel worden toegeschreven aan bredere bedrijfsherstructureringsdoelen, zou het risico van collectieve rechtszaken in Nederland in beide gevallen een bijdragende factor kunnen zijn.

Deze ontwikkelingen vormen aanzienlijke risico's voor Nederland, gezien het belang van buitenlandse directe investeringen (FDI) voor de Nederlandse economie. Figuur 6 laat zien dat de FDI in Nederland, uitgedrukt in percentage van het BBP, het hoogste van de EU was en aanzienlijk hoger lag dan het EU-gemiddelde en economieën van vergelijkbare omvang, zoals België en Spanje.

⁶⁴ In 2020 waren er 20.000 internationale bedrijven met een hoofdkantoor in Nederland. Een aanzienlijke stijging ten opzichte van de 5.810 in 2008. Bron: Centraal Bureau Statistiek.

⁶⁵ Begin jaren 2000 streefde de Nederlandse overheid er actief naar om Nederland te positioneren als een toplocatie voor multinationale hoofdkantoren. Dit betekende het creëren van een gunstig ondernemersklimaat, gekenmerkt door een concurrerend belastingbeleid, een geschoolde beroepsbevolking en een robuuste infrastructuur. Zo richtte het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in 2010 een speciaal hoofdkantoorsteam op met als doel de positie van Nederland in de top 10 van wereldwijde locaties voor multinationals te behouden. Koster, H. (2013, 21 oktober). Multinationals en de lokale economie: Implicaties voor het Nederlandse topsectorenbeleid. Urban Economics. <https://www.urbanecomomics.nl/multinationals-and-the-local-economy-implications-for-the-dutch-topsectoren-policy/>

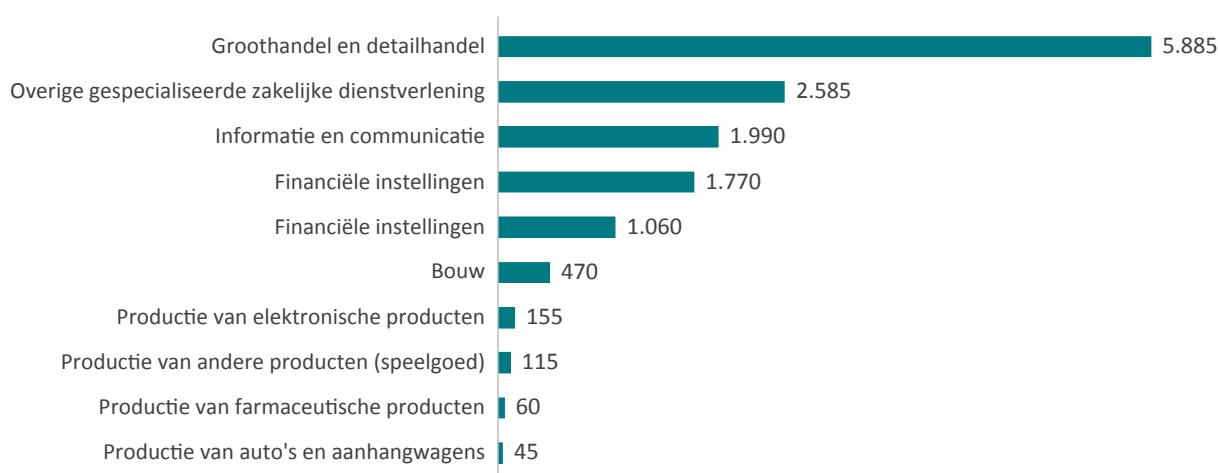
FIGUUR 6: AANDEEL VAN DE BINNENLANDSE DIRECTE BUITENLANDSE INVESTERINGEN (FDI) ALS PERCENTAGE VAN HET BBP (2023)

Bron: Berekeningen van ECIPE op basis van Eurostat. Opmerking: Luxemburg en Cyprus zijn uitschieters, met inkomende buitenlandse directe investeringen van respectievelijk 3.269 procent en 1.555 procent van hun bbp. Er zijn geen gegevens beschikbaar voor Malta en Oostenrijk.

Bovendien laat figuur 7 zien dat een aanzienlijk aantal buitenlandse multinationals tot sectoren behoort waar het risico op massale rechtszaken zou kunnen toenemen als gevolg van de omzetting van de PLD. De groot- en detailhandel telde het hoogste aantal buitenlandse bedrijven, gevolgd door de informatie- en communicatiesector en de financiële sector.

FIGUUR 7: AANTAL BUITENLANDSE MULTINATIONALS PER SECTOR IN NEDERLAND (2022)

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hoewel het empirisch moeilijk te bewijzen is, is het waarschijnlijk dat aanhoudende druk op rechtszaken kan leiden tot bredere desinvesteringen of de verplaatsing van innovatie gedreven activiteiten. Bedrijven die Nederland zien als een onvoorspelbare of kostbare jurisdictie voor de lancering van nieuwe technologieën, kunnen ervoor kiezen om kritieke onderdelen van hun activiteiten te verplaatsen naar andere EU-landen of markten met meer evenwichtige proces-omgevingen. Dergelijke verschuivingen zouden reële economische gevolgen hebben. Binnen de Nederlandse bedrijfseconomie wordt 19 procent van de totale werkgelegenheid ondersteund door buitenlandse multinationals en 18 procent door Nederlandse multinationals.⁶⁶ Bovendien toont al lang bestaande economische literatuur een verband aan tussen FDI en concurrentievermogen.⁶⁷ Gezien de buitensporige rol van FDI bij het stimuleren van bbp-groei, export en technologisch leiderschap in Nederland, is de potentieel negatieve impact van collectieve actie op multinationals een kwestie waar beleidsmakers in Den Haag rekening mee moeten houden.

7. BELEIDSOVERWEGINGEN VOOR DE OMZETTING VAN DE PLD

1. Een rechtssysteem dat klaar is voor massale rechtszaken

- Het Nederlandse systeem voor collectieve vorderingen is al het meest actief in de EU. Sinds de invoering van de WAMCA in 2020 is het gemiddelde aantal collectieve vorderingen verviervoudigd ten opzichte van het voorgaande decennium.
- De herziene PLD interageert op een manier met deze juridische omgeving die de kans op rechtszaken vergroot. De ruimere definitie van "product", de verschuiving van de bewijslast en de ruimere aansprakelijkheidstermijnen zullen de trend van toenemende massale rechtszaken versterken.

2. Digitale bedrijven lopen het grootste risico

- Digitale technologieën staan centraal in de nieuwe PLD. Dit zijn tevens de sectoren met de hoogste blootstelling aan collectieve rechtszaken in Nederland. Tussen 2020 en 2024 hadden de meeste collectieve rechtszaken betrekking op digitale diensten en gegevensbescherming. Tegelijkertijd behoren Nederlandse bedrijven tot de digitale koplopers van de EU. Zowel het mkb als grote ondernemingen zijn sterk gedigitaliseerd, waardoor een groot deel van de economie onder de vuurlinie van de PLD valt.

⁶⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek (31 oktober 2024). Nederlandse handel in feiten en cijfers 2024. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2024/37/nederlandse-handel-in-feiten-en-cijfers-2024>

⁶⁷ Multinationale ondernemingen (MNO's) opereren doorgaans aan de technologische grens en brengen geavanceerde technologie, knowhow en managementpraktijken mee die de productiviteit van de gasteland economie verbeteren. Zie Javorcik, BS (2004). "Verhogen buitenlandse directe investeringen de productiviteit van binnenlandse bedrijven? Op zoek naar spillovereffecten via achterwaartse verbindingen." *American Economic Review*, 94(3), 605–627. Bovendien kunnen buitenlandse directe investeringen leiden tot productiviteitswinst bij lokale bedrijven via spillovereffecten wanneer binnenlandse bedrijven kunnen leren van multinationals. Zie Markusen, JR, & Venables, AJ (1999). "Buitenlandse directe investeringen als katalysator voor industriële ontwikkeling." *European Economic Review*, 43(2), 335–356.

- Het risico is niet abstract. De Nederlandse ICT-sector alleen al biedt werk aan meer dan 330.000 mensen, genereert € 47 miljard aan toegevoegde waarde en overtreft de juridische dienstverlening op alle economische vlakken. Het is een van de sectoren die het meest kwetsbaar is voor langetermijnschulden.

3. Proceskosten kunnen de winst voor consumenten overtreffen

- Hoewel collectieve acties vaak worden gepresenteerd als instrumenten voor rechtvaardigheid, suggereren de financiële stromen die ze genereren het tegendeel. Advocaten en procesfinanciers ontvangen vaak een groter deel van de schikkingen dan consumenten. Zo liepen de juridische kosten in de schikkingen met Shell Petroleum en Converium op tot tientallen miljoenen euro's.
- De ruimere mogelijkheden die de PLD biedt, zullen de kosten van schadevergoeding alleen maar verhogen. Zelfs bij zwakke of speculatieve claims kunnen reputatierisico's en juridische onzekerheden bedrijven dwingen om vroegtijdig te schikken, waardoor financiële en managementmiddelen worden weggeleid van innovatie en groei.

4. Een bedreiging voor innovatie en investeringen

- Nederlandse bedrijven behoren tot de grootste investeerders in R&D in Europa. Onderzoek uit de VS toont echter aan dat het risico op rechtszaken onevenredig schadelijk is voor innovatieve bedrijven. Op basis van conservatieve aannames schatten we dat massale rechtszaken de marktkapitalisatie van de grootste R&D-investeerders in Nederland met maximaal € 5,5 miljard kunnen verminderen.
- Dit risico wordt niet alleen door bedrijven gedragen. Het slaat ook over op huishoudens en gepensioneerden. Bijna 20 procent van de spaargelden van Nederlandse huishoudens is belegd in aandelen, en pensioenfondsen, met een vermogen dat meer dan 150 procent van het bbp van het land bedraagt, zijn in eigen land meer blootgesteld aan de negatieve gevolgen van collectief handelen. Een daling van de waardering van Nederlandse bedrijven zal gevolgen hebben voor de nationale welvaart.

5. Multinationals kunnen hun strategie heroverwegen

- Rechtsonzekerheid is een belangrijke factor bij locatiebeslissingen. Buitenlandse multinationals spelen een cruciale rol in de Nederlandse werkgelegenheid en innovatie. Recente voorbeelden laten echter zien dat een vijandige procesomgeving op zijn minst kan bijdragen aan het versnellen, of zelfs veroorzaken, van desinvesteringen. Met 19 procent van de Nederlandse banen verbonden aan buitenlandse multinationals en een aandeel buitenlandse directe investeringen dat al het hoogste is in de EU, zouden beleidsmakers de juridische onvoorspelbaarheid die collectieve actie met zich meebrengt, moeten beschouwen als een ernstig risico voor de economische welvaart.

REFERENTIES

Becker, M. et al. (2024, October 10). The EU Product Liability Directive: Key Implications for Software and AI. Risk and Compliance. Available at: <https://riskandcompliance.freshfields.com/post/102jk3j/the-eu-product-liability-directive-key-implications-for-software-and-ai>

Bleichmar Fonti and Auld LLP. In re Facebook, Inc., Consumer Privacy User Profile Litigation - Settlement Amount: \$725 Million. Available at: <https://www.bfalaw.com/cases-investigations/facebook-consumer-privacy>

Bentham. (2014). Submission to the Ministry of Security and Justice Dutch Draft Bill on Redress of Mass Damages in a Collective Action.

Bernstein Liebhard. In re Stellantis N.V. Securities Litigation (formerly known as In re Fiat Chrysler Automobiles N.V. Securities Litigation). Available at: <https://www.bernlieb.com/featured-cases/in-re-stellantis-n-v-securities-litigation/>

BEUC (2020). Product Liability 2.0 - How to make EU rules fit for consumers in the digital age. BEUC-X-2020-024 - 07/05/2020.

BIICL. (2020). Collective Redress: The Netherlands. Available at: https://www.collectiveredress.org/documents/31_the_netherlands_report.pdf

BIICL & ICLJ. (2023) Class and Group Actions Laws and Regulations Netherlands 2024. Available at <https://iclg.com/practice-areas/class-and-group-actions-laws-and-regulations/netherlands>

Bird and Bird. (2018). Multijurisdictional Product Liability Claims. Available at: https://www.twobirds.com/-/media/pdfs/news/articles/2021/uk/cd_multijurisdictional-product-liability-claims_jonathan-speed_apr2018.pdf

Business Wire. (2023, October 20). Grant & Eisenhofer Files Class Action Lawsuit Against Adobe Inc. on Behalf of Institutional Investors. Available at: <https://www.businesswire.com/news/home/20231020990975/en/Grant-Eisenhofer-Files-Class-Action-Lawsuit-Against-Adobe-Inc.-on-Behalf-of-Institutional-Investors>

Centre for Strategy and Evaluation Services. (2018). Impact assessment study on the possible revision of the Product Liability Directive (PLD) 85/374/EEC– No. 887/PP/GRO/IMA/20/1133/11700, p. 34.

Competition Policy International. (2016, September 12). US: Lawsuit accuses Samsung, LG of agreeing to not poach each other's employees. Available at: <https://www.pymnts.com/cpi-posts/us-lawsuit-accuses-samsung-lg-of-agreeing-to-not-poach-each-others-employees/>

Dechert. (2025). Federal Court Dismisses Products Liability Challenge to Social Media Platforms' Content Moderation Tools. Available at: <https://www.dechert.com/knowledge/re-torts/2025/3/federal-court-dismisses-products-liability-challenge-to-social-m.html>

De Nederlandsche Bank, (2025). Dutch pension funds invest more in US companies than in European companies. Accessed at: <https://www.dnb.nl/en/general-news/statistical-news/2025/dutch-pension-funds-invest-more-in-us-companies-than-in-european-companies/>

Erixon, F., Guinea, O., Pandya, D., Sharma, V., Sisto, E., du Roy, O., Zilli, R., & Lamprecht, P. (2025). The Impact of Increased Mass Litigation in Europe. ECIPE, Brussels, occ. paper 3/2025, p. 108.

European Commission. (2020). Commission Report on safety and liability implications of AI, the Internet of Things and Robotics. COM(2020) 64 final. Available at: https://commission.europa.eu/publications/commission-report-safety-and-liability-implications-ai-internet-things-and-robotics-0_en

European Commission. (n.d.). Research and development expenditure by business sector – indicator (rd_e_berdindr2). Eurostat. Retrieved May 15, 2025.

Eurostat. Digital Intensity by NACE Rev. 2 activity. Available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_E_DIIN2__custom_5140920/default/table?lang=en

Eurostat. (2024, November). Households - statistics on income, saving and investment. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Households_-_statistics_on_income,_saving_and_investment&oldid=635342

Federal Trade Commission. FTC Order Will Ban Avast from Selling Browsing Data for Advertising Purposes, Require It to Pay \$16.5 Million Over Charges the Firm Sold Browsing Data After Claiming Its Products Would Block Online Tracking. Available at: <https://www.ftc.gov/news-events/news/press-releases/2024/02/ftc-order-will-ban-avast-selling-browsing-data-advertising-purposes-require-it-pay-165-million-over>

Hay, B., & Rosenberg, D. (1999). Sweetheart and Blackmail Settlements in Class Actions: Reality and Remedy. *Notre Dame Law Review.*, 75, 1377.

Hensler, D. R. (2010). The future of mass litigation: Global class actions and third-party litigation funding. *Geo. Wash. L. Rev.*, 79, 306.

Gibson, K. (2025, February 24). Millions of Avast antivirus software customers are getting a refund. Available at: <https://www.cbsnews.com/news/avast-antivirus-refund-ftc-what-to-know/>

Guinea, O., & Sharma, V. (2025). The Future of European Digital Competitiveness. ECIPE, Brussels, policy brief 2/2025.

ISS Insights. (2022, June 6). Airbus Settles U.S. Shareholder Class Action – Dutch Actions Remain Active. Available at: <https://insights.issgovernance.com/posts/airbus-settles-us-shareholder-class-action/>

Javorcik, B. S. (2004). "Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers Through Backward Linkages." *American Economic Review*, 94(3), 605–627.

Jones, D. (2021, November 16). People can now claim part of nearly \$100 million TikTok class action settlement. *King5*. Available at: <https://www.king5.com/article/news/nation-world/tiktok-class-action-lawsuit-file-claim/507-29c36e28-5e35-481d-a7f1-6cab0fa294b3>

Kempf, E., & Spalt, O. (2020). Attracting the sharks: Corporate innovation and securities class action lawsuits. *Management Science*, 69(3), 1805–1834.

Koniak, S. P. (1994). Feasting While the Widow Weeps: *Georgine v. Amchem Products Inc.* *Cornell L. Rev.*, 80, 1045.

Kramer, X. E., Tzankova, I. N., Hoevenaars, J., & van Doorn, C. J. M. (2024) Financing Collective Actions in the Netherlands. *Erasmus*, 9(789047), 302186.

Knigge, A. and Wijnberg, I. (2020, September 1). Class/collective actions in The Netherlands: overview. *Houthoff*. Available at: https://www.houthoff.com/-/media/houthoff/publications/aknigge/thomson-reuters_class_collective-actions-in-the-netherlands_overview.pdf

Koster, H. (2013, October 21). Multinationals and the local economy: Implications for the Dutch 'Topsectoren' Policy. *Urban Economics*. <https://www.urbaneconomics.nl/multinationals-and-the-local-economy-implications-for-the-dutch-topsectoren-policy/>

Lexology (2022, October 20) Google hit with Dutch class action Android claim. Available at: <https://www.lexology.com/pro/content/google-hit-with-dutch-class-action-android-claim>

Markusen, J. R., & Venables, A. J. (1999). "Foreign Direct Investment as a Catalyst for Industrial Development." *European Economic Review*, 43(2), 335–356.

McKnight, D. L., & Hinton, P. J. (2024), *Tort Costs in America: Third Edition*. US Chambers of Commerce Institute for Legal Reform.

McKnight, D. L., & Hinton, P. J. (2023). *Tort Costs for Small Businesses*. US Chamber Institute for Legal Reform.

McKnight, D. L., & Hinton, P. J. (2011). *Creating conditions for economic growth: the role of the legal environment*. NERA Economic Consulting

Ministerie van Financiën. (2025, May 16). Beleidsartikel 2 Onderzoek, ontwikkeling en innovatie. <https://www.rijksfinancien.nl/memorie-van-toelichting/2025/OWB/L/onderdeel/3151477>

Nederland Digitaal. (2023, July 11). Digital Economy Strategy. <https://www.nederlanddigitaal.nl/documenten/publicaties/2023/07/11/digital-economy-strategy>

Netherlands Enterprise Agency. (2019, September 27). Joining an op consortium for Knowledge and Innovation (TKI). <https://english.rvo.nl/subsidies-financing/pps-toeslag-onderzoek-en-innovatie/joining-tki>

Nindl, E., Confraria, H., Rentocchini, F., Napolitano, L., Georgakaki, A., Ince, E., Fako, P., Tuebke, A., Gavigan, J., Hernandez Guevara, H., Pinero Mira, P., Rueda Cantuche, J., Banacloche Sanchez, S., De Prato, G. and Calza, E., The 2023 EU Industrial R&D Investment Scoreboard, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2023, doi:10.2760/506189, JRC135576.

OECD. Analytical Business Enterprise Research and Development. Available at: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/analytical-business-enterprise-research-and-development.html>

Nilas Johnson Lewis. Recent IoT Class Actions Highlight Need for Manufacturers & Vendors of Connected Products to Be Aware of Liability Risks. Available at: <https://nilanjohnson.com/recent-iot-class-actions-highlight-need-for-manufacturers-vendors-of-connected-products-to-be-aware-of-liability-risks/>

Picchi, A. (2025, May 14). Apple paying \$95 million in a Siri eavesdropping settlement. Here's how to file a claim. CBS News. Available at: <https://www.cbsnews.com/news/apple-siri-settlement-95-million-lopez-how-to-file-claim/>

Raspe, O., Oort, F. v., & Bruijn, P. de (2004). Kennis op de Kaart: Ruimtelijke patronen in de kennis-economie. NAI Uitgevers & Ruimtelijk Planbureau. https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/Kennis_op_de_kaart.pdf

Recent IoT Class Actions Highlight Need for Manufacturers & Vendors of Connected Products to be Aware of Liability Risks, Nilan Johnson Lewis Pa (Jan. 28, 2020), <https://nilanjohnson.com/recent-iot-class-actions-highlight-need-for-manufacturers-vendors-of-connected-products-to-be-aware-of-liability-risks/>

Rodriguez, S. (2020. November 5). Airbnb hit with proposed class-action lawsuit from host missing payments. CNBC. Available at: <https://www.cnbc.com/2020/11/06/airbnb-hit-with-proposed-class-action-lawsuit-from-host-missing-payments.html>

Statistics Netherlands. (2024, October 31). Dutch trade in facts and figures 2024. <https://www.cbs.nl/en-gb/publication/2024/37/dutch-trade-in-facts-and-figures-2024>

Schuetz, M. and Burnson, R. (2021, September 20). Twitter Agrees to Pay \$809.5 Million Settlement in Shareholder Class Action Lawsuit. Time. Available at: <https://time.com/6099976/twitter-class-action-lawsuit/>

Techexplore. (2021, June 8). Renault charged with 'deceit' in diesel emissions inquiry. Available at: <https://techxplore.com/news/2021-06-renault-deceit-diesel-emissions-inquiry.html>

Telegraaf. (2021). Door Pels Rijcken-topman beroofde claimstichting: 'we zijn genaaid.

The business model behind mass claims. (2022, February 8). Available at: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2416277-de-uitzending-van-8-februari-meer-gevallen-grensoverschrijdend-gedrag-hoe-de-politie-demonstraties-aanpakt-chinese-camera-s-in-nederland-het-verdienmodel-achter-massaclaims>

Top Class Actions. (2025, April 8). Google agrees to \$100M settlement to end AdWords class action. Available at: <https://topclassactions.com/lawsuit-settlements/lawsuit-news/google-agrees-to-100m-settlement-to-end-adwords-class-action/>

Top Class Actions. (2024, December 11). Amazon class action alleges secret zip code exclusion for Prime delivery. Available at: <https://topclassactions.com/lawsuit-settlements/lawsuit-news/amazon-class-action-alleges-secret-zip-code-exclusion-for-prime-delivery/#:~:text=The%20Amazon%20Prime%20class%20action,such%20as%20UPS%20and%20USPS>

Tzankova, I. N. (2011). Funding of mass disputes: lessons from the Netherlands. *JL Econ. & Pol'y*, 8, 549. referenced in BIICL. Collective redress: The Netherlands. Available at: https://www.collectiveredress.org/documents/31_the_netherlands_report.pdf

United States District Court for the Northern District of California. (n.d.). In re: Social Media Adolescent Addiction/Personal Injury Products Liability Litigation (MDL No. 3047). Retrieved May 16, 2025, from <https://cand.uscourts.gov/in-re-social-media-adolescent-addiction-personal-injury-products-liability-litigation-mdl-no-3047/>

W. Kip Viscusi & Michael J. Moore, Product Liability, Research and Development, and Innovation, 101 *J. Pol. Econ.* 161 (1993).